

1893 Semadirek Depremi ve Bölgeye Yapılan Yardımlar

The 1893 Samothrace Earthquake and Aid to the Region

Cengiz Keskin*

Öz

Bu çalışma, 9 Şubat 1893 tarihinde Semadirek Adası'nda meydana gelen depremin etkilerini; doğal afet, siyasal gelişmeler ve bilimsel ilgi bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Depremi yalnızca fiziksel tahribatı değil, aynı zamanda Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki diplomatik ilişkilere etkisi de vurgulanmıştır. Yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiş, olay çok yönlü tarihsel analiz yöntemiyle ele alınmıştır. Çalışmanın temel veri kaynağını Osmanlı arşiv belgeleri oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra vilayet salnamelerinden yararlanılmış, dönemin yerli ve yabancı gazeteleri ile çağdaş literatür birlikte değerlendirilerek çok yönlü bir kaynak temeli oluşturulmuştur. Bu kaynaklar arasındaki örtüşmeler ve çelişkiler titizlikle karşılaştırılmış, dönemin siyasî ve toplumsal bağlamı içinde anlamlandırılmıştır. Bulgular, bahsedilen depremin yalnızca bölgesel bir yıkıma neden olmadığını, aynı zamanda dönemin siyasal atmosferinde farklı aktörlerin sahaya müdahale biçimlerini görünür kıldığını göstermektedir. Yunanistan'ın yardım adı altındaki teşebbüsleri ve Osmanlı merkezi idaresinin buna karşı geliştirdiği politikalar, bu afetin uluslararası boyutunu da ortaya koymaktadır. Mezûr deprem sonrasında Yunanistan'ın yürüttüğü faaliyetler, Osmanlı merkezi yönetiminin egemenlik ve kontrol arzusuyla çalışmıştır. Sonuç olarak bu çalışma, Semadirek'teki depremi yalnızca bir afet olarak değil, dönemin siyasal ve toplumsal dinamiklerini yansıtan bir vaka olarak ele almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Semadirek Depremi, 1893, Osmanlı Devleti, Yunanistan, Yardımlar.

Abstract

This study aims to examine the effects of the earthquake that occurred on Samothrace Island on February 9, 1893, within the context of natural disasters, political developments, and scientific interest. It emphasizes not only the earthquake's physical devastation but also its impact on diplomatic relations between the Ottoman Empire and Greece. A qualitative research approach was adopted as the methodology, and the event was analyzed through a multifaceted historical analysis. The study's primary data source comprised Ottoman archival documents. Furthermore, provincial yearbooks were utilized, and a comprehensive resource base was created by evaluating domestic and foreign newspapers of the period, along with contemporary literature. Convergences and contradictions between these sources were meticulously compared and interpreted within the political and social context of the period. The findings demonstrate that the earthquake not only caused regional devastation but also exposed how different actors intervened in the field within the political atmosphere of the period. Greece's initiatives under the guise of aid and the policies developed by the Ottoman central administration in response to this disaster also reveal the international dimension of this disaster. The actions taken by Greece following the earthquake contradicted the Ottoman central government's desire for sovereignty and control. Consequently, this study examines the Samothrace earthquake not merely as a disaster but as a case reflecting the political and social dynamics of the period.

Keywords: Samothrace Earthquake, 1893, Ottoman Empire, Greece, Aids.

* Sorumlu yazar - Corresponding author & Kırklareli Üniversitesi cengizkeskin@klu.edu.tr

Araştırma Makalesi - Research Article & Benzerlik / Similarity: 3

Başvuru & Submitted: 8 Mayıs 2025 & Kabul & Accepted: 5 Eylül 2025

Atıf & Citation: Keskin, C. "1893 Semadirek Depremi ve Bölgeye Yapılan Yardımlar", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, 27 (2025): 421-449.

Giriş

Tarih boyunca birçok kez deprem, yangın, sel, heyelan ve kuraklık gibi doğal afetler yaşanmıştır. Şüphesiz ki depremler, bu afetler içinde etki alanı bakımından daha fazla ön plana çıkmaktadır. Osmanlı Devleti, 600 yılı aşan tarihi boyunca hükmettiği geniş coğrafyada birçok depreme tanıklık etmiştir. 9 Şubat 1893 tarihinde yaşanan Semadirek depremi de bu afetlerden biridir. Ancak Semadirek Adası'ndaki deprem konusuna girmeden önce bahsedilen adanın kısaca tarihine ve coğrafi konumuna değinmek faydalı olacaktır. Tarihi antik çağlara kadar inen bu adanın, birçok uygarlığa ev sahipliği yaptığı bilinmektedir.¹ Ada MÖ 168'de Roma İmparatorluğu tarafından ele geçirilene kadar Ege kavimleri, Persler ve Büyük İskender'in hâkimiyetinde kalmıştır. Ada 17 km uzunluğa ve 178 km² yüzölçümüne sahiptir. Çanakkale Boğazı'nın Ege'ye açıldığı yerde Boğazönü adaları olarak bilinen Limni, Taşoz ve İmroz (Gökçeada) adalar grubu içinde yer alır. Adanın önemli bir kısmı dağlık olup, 1.611 m. yüksekliğiyle Fengari Dağı bütün Ege adalarının en yüksek noktasıdır. Adanın Yunanca ismi, Samothraki olup, anlamı Trakya Samosu'dur. Samos ise Sisam Adası'nın Yunanca adıdır. Dolayısıyla bu adanın Trakya'nın Sisam'ı olarak isimlendirildiği anlaşılmaktadır. Bunun nedeni konusunda net bir bilgi yoktur, ancak Semadirek Adası, muhtemelen Sisam Adası'na fiziki olarak benzetildiğinden bu isimle anılmıştır. Bu durum adanın İngilizce olarak da Samothrace olarak isimlendirilmesine zemin hazırlamıştır. Görüldüğü gibi Yunanlılar ve İngilizler bu adayı Sisam Adası ile ilişkilendirmiş, onu Sisam'dan ayırmak için de Trakya sıfatını kullanmışlardır. Osmanlı Devleti ise bahsedilen adayı ne Trakya, ne de Sisam Adası ile ilişkilendirmemiştir. Adadaki yüksek dağ silüetine uygun olarak bu adaya Semadirek ismi verilmiştir. Gerçekten de bu dağlar civar bölgelerden semayı aşan direkler gibi görünmekte, Trakya'nın güney kıyıları ve Çanakkale'nin batı kıyılarından rahatlıkla seyredilebilmektedir.²

1204 yılına kadar Doğu Roma'nın hâkimiyetinde kalan Semadirek, bu tarihte Venedik, daha sonra Cenevizlilerin eline geçmiştir. Adanın Osmanlı hâkimiyetine girmesi ise İstanbul'un fethinden sonra olmuştur. 1457 yılı itibarıyla adada Osmanlı hâkimiyeti tam olarak tesis edilebilmiştir. 1457 yılından sonra asırlar boyunca Osmanlı idaresinde kalan Semadirek, 1 Kasım 1912'de Balkan Savaşları devam ederken Yunanistan tarafından işgal edilmiştir.³

Depremler neticesinde meydana gelen dönüşümün konu edildiği çalışmaların yapılması, bu sahada yapılan çabaların anlaşılması açısından çok önemlidir. Nitekim

¹ Bu tarihi geçmiş, adada birçok eserin mevcut olmasına imkân tanımıştır. Ancak yüzyıllar boyunca adadan pek çok tarihi eser çalınmış ya da bu eserlere ciddi zarar verilmiştir. 1893'te yaşanan Semadirek depreminin önce Osmanlı Devleti 1869, 1874 ve 1884 yıllarında çıkardığı kanunlarla kendi topraklarındaki tarihi eserleri koruma altına almaya çalışmıştır. Ancak bu konuda ne kadar başarılı olunduğu tartışmalıdır. Nitekim Osmanlı arşiv belgelerine yansıyan yazışmalardan bu bölgeye tecavüzlerin devam ettiği anlaşılmaktadır. Halit Çal, "Osmanlı Devleti'nde Asar-ı Atika Nizamnameleri", *Vakıflar Dergisi* 26 (1997): 391; BOA, *A.DVN.MKL*, 25/45; BOA, *İ.MMS*, 122/5236.

² Bernard Randolph, *Ege Takımadaları Arşipelago*, çev., Ümit Koçer (İstanbul: Pera Yayıncılık, 1998), 42; Cevdet Küçük, *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi* (Ankara: SAEMK Yayınları, 2001), 39.

³ İlhan Şahin, "Semadirek", TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXVI (İstanbul 2009), s. 458-459.

Osmanlı Devleti döneminde yaşanan depremlerle ilgili birçok akademik çalışma yapılmıştır. Bu konuda yapılan en kapsamlı ve özgün çalışma Anastasios K. Hristomanos tarafından kaleme alınan “*Semadirek Adası ve 28 Ocak (9 Şubat) 1893 Depremi*”⁴ başlıklı çalışmadır. 1899 yılında Yunanca olarak basılan bu eser, Yunan bakış açısıyla ele alınmış ve adayı adeta Yunanistan’ın bir parçası olarak göstermiştir. Bu anlamda, söz konusu çalışma metodolojik açıdan taraflı bir perspektifle kaleme alınmış olup bilimsel nesnellikten kısmen uzaklaşmaktadır. Bununla birlikte deprem olur olmaz bölgeye bizzat giden bir görevlinin tespit ve görüşlerini yansıtmaları bakımından önemlidir. Türkiye’de ise doğrudan Semadirek depremi ile ilgili bir çalışma mevcut değildir. Bununla beraber Semadirek’e çok yakın bir konumda olmasından dolayı İmroz depremi hakkında yapılan bir çalışma kayda değerdir. Mustafa Mesut Özekmekçi tarafından kaleme alınan “*21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz (Gökçeada) Depremi*”⁵ başlıklı makalede bölgenin depremselliğine dair önemli bilgiler verilmektedir. Ancak bu çalışmada sadece 1859 yılında İmroz’da meydana gelen depreme odaklanılmış, Semadirek ile ilgili bir bilgilendirme yapılmamıştır.

Semadirek ve çevresiyle ilgili Feryal Tansuğ tarafından hazırlanan çalışmalar kayda değerdir. Bahsi geçen yazar tarafından “*İmroz Rumları*”⁶, “*Osmanlı’nın Son Döneminde Adalı Rumlar: İmroz, Limni, Semadirek, Taşoz*”⁷ ve “*Tahayyül Edilen Bağımsızlık: Yunan İsyanı’nda Semadirek Adası*”⁸ başlıklı çalışmalar önemli bilgiler ihtiva etmektedir. Ancak bu çalışmalarda genellikle Semadirek ve çevresindeki bağımsızlık isyanları, siyasi ve ekonomik gelişmeler ele alınmıştır. Bahsi geçen eserlerde bölgenin depremselliği ile ilgili dolaylı bahisler olsa da, 1893’te meydana gelen depremlerle ilgili bir izah yoktur.

Bahsedilen ada önemli bir deprem sahası içinde olmasına rağmen, şimdiye kadar ülkemizde bu konuyu ele alan müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Bu bağlamda 1893’te

⁴ Anastasios K. Hristomanos, *Semadirek Adası ve 28 Ocak (9 Şubat) 1893 Depremi* (Atina: Estia Matbaası, 1899). Anastasios Hristomanos’un ismi bundan sonraki anlatımlarda karışıklığa neden olmamak için kısaca Hristomanos olarak geçecektir. Kendisinin asıl mesleği kimyagerlik olup, Atina Üniversitesi’nde uzun yıllar profesör olarak çalışmıştır. Ayrıca, deprem gibi doğa olaylarıyla da ilgilenmiş ve bu konularda çeşitli araştırmalar yapmıştır. Bahsi geçen eser de bunlardan biridir. Hristomanos, bu eserde hem depremin etkilerini hem de bölgenin jeolojik yapısını ortaya koymaya çalışmıştır. Dönemin Yunanistan Başbakanı Harilaos Trikoupi, kendisinden Semadirek’e giderek depremi ve bölgedeki gelişmeleri kayıt altına almasını istemiş ve Pesara isimli Yunan zırhlısını onun emrine sunmuştur. *Politis Tis Trakis*, “28 Ocak (9 Şubat) 1893’te Semadirek’te Meydana Gelen Deprem ve Dedeagaç’ı Vuran Tsunami”, 208. Sayı Mart 2010; <https://alepakos.blogspot.com/2009/10/28-9-1893.html?m=1>

⁵ Mustafa Mesut Özekmekçi, “21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz (Gökçeada) Depremi”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/4 (2020): 2239-2256. Elbette, “21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz Depremi” başlıklı bir çalışmanın İmroz odaklı olması doğaldır. Ancak deprem etkilerinin coğrafi olarak sınırlı kalmadığı, yakın adalarda da hissedildiği bilinmektedir. Bu çerçevede Semadirek gibi yakın adalardan elde edilebilecek bulgular, depremin genel karakterini anlamamıza yardımcı olabilir. Bu çalışma bu nedenle zikredilmiştir.

⁶ Feryal Tansuğ, *İmroz Rumları* (İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013).

⁷ Tansuğ, *Osmanlı’nın Son Döneminde Adalı Rumlar: İmroz, Limni, Semadirek, Taşoz*, (İstanbul: Pan Yayıncılık, 2018).

⁸ Tansuğ, “Tahayyül Edilen Bağımsızlık: Yunan İsyanı’nda Semadirek Adası”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 7/1 (2021): 297-314.

bölgede yaşanan depremi tam olarak ortaya koyabilen bir çalışmanın eksikliği hissedilmiştir. Çalışmamız her şeyden önce bu konudaki eksikliği gidermeye yönelik bir çabanın ürünüdür. Kuvvetle muhtemeldir ki bu depremde can kaybının yok denecek kadar az olması, konunun göz ardı edilmesine neden olmuştur.⁹ Ancak arşiv belgelerinden anlaşıldığı kadarıyla 1893 yılında bu bölgede yaşanan deprem büyük bir yıkıma yol açmıştır. Semadirek'teki yerleşim yerlerinin neredeyse yarısı yıkılmış veya ikâmet edilemeyecek derecede zarar görmüştür. Bu durum tarafımızca bu konunun araştırılması için değerli bir saik olarak kabul edilmiştir.

Bu çalışmada 1893 Semadirek depremi ve sonrasındaki yardım çalışmaları irdelenmiştir. Çalışmanın temel kaynağını Osmanlı arşiv belgeleri oluşturmuştur. Arşiv belgeleri, hem deprem sonrası müdahaleleri hem de yardım süreçlerini ayrıntılı bir şekilde incelememize olanak tanımıştır. Bahsedilen belgeler, yardım göndermek için yapılan yazışmaları ve toplanan yardımların nitelik ve niceliklerini ortaya koymaktadır. Bu belgeler, dönemin yönetici sınıfının deprem sonrası nasıl bir organizasyon sağladığını ve yardımların nasıl dağıtıldığını anlamamız açısından değerlidir. Yine bu belgeler ışığında ada halkının tepkileri ve yardımların onlar üzerindeki etkisini idrak etmemiz kolaylaşmaktadır. Kısacası arşiv belgeleri, bu yardım süreçlerinin ne şekilde işlediğine dair önemli bilgiler sunmakta ve dönemin sosyal yapısını yansıtmaktadır. Bu nedenle öncelikle bu konuyla ilgili arşiv belgeleri okunmuş, akabinde bu belgeler kronolojik olarak sıralanmış ve içeriğine göre tasnif edilmiştir. Arşiv belgelerindeki bilgiler, vilayet salnameleri, yerli ve yabancı gazeteler ve diğer literatürle karşılaştırılmış ve tarihsel bağlam içinde yapılandırılmıştır. Bu bilgiler ışığında çıkarımlar yapılarak yeni bir değerlendirme ortaya konulmuştur.

1. 19. Yüzyılın Sonlarında Adanın İdari ve Demografik Yapısı

Semadirek Adası, Osmanlı idaresinin ilk dönemlerinde Gelibolu Sancağı'na bağlıdır. Nitekim bu bölge 1519'da Gelibolu Sancağı'nın idari birimleri arasında yer almaktaydı. Bu tarihte sancağın diğer idari birimlerini ise Gelibolu, Keşan, Malkara, Eceabat, Limni, Taşoz ve Gökçeada oluşturmaktaydı. 1534'te Barbaros Hayreddin Paşa'nın ilk beylerbeyi olduğu Cezayir-i Bahr-i Sefid Eyaleti'nin kurulmasıyla eyaletin merkezi Gelibolu oldu. Semadirek de merkeze bağlı birimler arasında yer aldı. Semadirek Adası uzunca bir dönem Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'nin bir parçası olarak kalmıştır. 1831 yılına gelindiğinde Semadirek Adası'nın halen Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne bağlı

⁹ Semadirek'teki geleneksel yerleşim dokusu, büyük ölçüde tek katlı ve taş ile ahşap malzemelerin birlikte kullanıldığı yapılardan oluşmaktadır. Bu tür yapılar, yapısal çökmeler yaşansa dahi çok katlı binalara kıyasla görece daha az ölümcül sonuçlar doğurabilmektedir. Ayrıca bazı yerleşim birimlerinde yapıların yamaçlara yaslanarak inşa edilmiş olması, doğal eğim desteğiyle birlikte belirli ölçüde yapısal dayanıklılık sağlamış olabilir. Tüm bu faktörler birlikte değerlendirildiğinde, can kaybının son derece sınırlı kalmasının başlıca nedenlerinden birinin, adadaki mimari ve yerleşim özellikleri olduğu ileri sürülebilir. BOA, *İ.HUS*, 8/62; BOA, *İ.DH*, 1302/7.

birimler arasında yer aldığı görülmektedir. Sadece erkeklerin sayıldığı 1831 nüfus sayımına göre adada 430 gayrimüslim, 3 de Müslüman nüfus yaşamaktadır.¹⁰

Semadirek Adası Cezayir-i Bahr-i Sefid Vilayeti'ne tâbi olarak kalsa da, bağlı olduğu sancaklarda ihtiyaca göre bazı değişimler yaşanmıştır. Öyle anlaşıyor ki II. Mahmud dönemi ile birlikte başlayan idari dönüşümden Semadirek de payını almıştır. Bahsedilen ada bir dönem için İmroz'a, sonrasında Mekri'ye bağlanmış, daha sonra da Bozcaada sınırları içinde kalmıştır. Son olarak Dedeğaç'a bağlanmış, Osmanlı Devleti'nin son dönemine kadar da bu statüsünü korumuştur.¹¹

Semadirek Adası için 1891 yılının bir milat olduğu söylenebilir. Nitekim bu tarihe kadar Cezayir-i Bahri Sefid Vilayeti'ne bağlı olan Semadirek Adası, bu tarihten sonra Edirne Vilayeti'ne bağlanmıştır.¹² Semadirek'in bağlı bulunduğu Dedeğaç Sancağı'nın demografik yapısına bakıldığında Müslüman, Rum, Ermeni, Bulgar gibi birçok milletin bir arada yaşadığı ve kültür mozağini andıran bir durum mevcuttur.¹³ Ancak Semadirek Adası'nda farklı ve özel bir durum göze çarpmaktadır. 600 hane civarında olan ada nüfusunun hemen hepsi Hristiyan Rumlardan oluşmakta, bahsedilen adada Rumlar dışında sadece 4 hanelik Müslüman nüfus ikâmet etmektedir.¹⁴

Edirne Vilayeti'nin 1893 yılındaki genel idari taksimatına bakıldığında, Edirne Merkez Sancağı, Gümölcine Sancağı, Kırkkilise Sancağı, Dedeğaç Sancağı, Gelibolu Sancağı, Tekfurdağı Sancağı şeklinde teşkilatlandığı anlaşılmaktadır.¹⁵ Bahsedilen deprem yaşandığında Edirne valisi Hacı İzzet Paşa'dır. Bununla beraber Hacı İzzet Paşa 1 Mayıs 1893 tarihinde vefat etmiş, yerine Abdurrahman Paşa atanmıştır. Dolayısıyla bu

¹⁰ Kemal H. Karpat, *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri*, çev., Bahar Tırnakçı (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003), 154.

¹¹ Şahin, "Semadirek", s. 458-459.

¹² Bu değişimin Osmanlı Hükümeti tarafından değil, Semadirek halkı tarafından istenildiği anlaşılmaktadır. Semadirek esasen 1891 yılına kadar Cezayir-i Bahri Sefid Vilayeti'nin Limni Sancağı'nda bir kaza olan Gelibolu'ya bağlıdır. Ancak ada sakinleri, Edirne Vilayeti'ne bağlı olmanın Semadirek Adası'nın gelişimine daha fazla katkı vereceği kanaatindeydi. Üstelik Semadirek, Dedeğaç'a mesafe olarak çok daha yakındır. Semadirek halkı, işleri için uzak mesafedeki Gökçeada'ya gitmek yerine, nispeten daha yakın konumda olan Dedeğaç'a gitmeyi münasip görmüştür. Bu sebeplerle bölge halkı Edirne Vilayeti'nin Dedeğaç Sancağı'na bağlanmak için arzuhallemiş, Osmanlı Hükümeti de bu talepleri uygun görmüştür. BOA, *İ. MMS*, 118/5082; BOA, *MV*, 62/16; BOA, *DH.MKT*, 1823/83; BOA, *DH.MKT*, 1817/130.

¹³ Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1305 (M.1888)*, 261-266.

¹⁴ BOA, *Y.A.HUS*, 270/74. Adadaki 4 Müslüman hanenin Osmanlı Devleti'nin adadaki resmi temsilcileri oldukları düşünülmektedir. Nitekim Edirne vilayet salnamesinde Semadirek müdürü Mustafa Sami Efendi, Liman Reisi Vekili Mustafa Efendi, Rüşumat Memuru Kasım Efendi ve Düyun-ı Umumiye memuru Ahmed Efendi'den bahsedilmiştir. Elimizde kesin bir veri olmamakla birlikte, zikredilen Müslüman hanelerin adada görevlendirilen bu memurlara ait olması kuvvetle muhtemeldir. Çünkü bu memurların vazifeleri gereği bölgede ikâmet etmek zorunda oldukları açıktır. Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 210.

¹⁵ Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 63-257.

tarihten sonra Semadirek'e yapılan yardımların Abdurrahman Paşa'nın riyasetinde koordine edildiği söylenebilir. Semadirek'in bağlı olduğu Dedeoğaç Sancağı'nın mutasarrıfı ise Rauf Bey'dir.¹⁶

Yukarıda da bahsedildiği gibi depremin yaşandığı 1893 yılında Semadirek Adası, Edirne Vilayeti'ne bağlı olan Dedeoğaç Sancağı'nın bir nahiyesidir. Semadirek müdürü Mustafa Sami Efendi, Liman Reisi Vekili Mustafa Efendi, Rüşumat Memuru Kasım Efendi, Belediye Reisi Nikolaki Fardi, Düyun-ı Umumiye memur ve katibi ise Ahmed Efendi'dir.¹⁷ Bu kamu görevlileri Osmanlı Devleti'nin Semadirek'teki temsilcileridir ve adadaki hizmetlerin yürütülmesini bu görevliler sağlamışlardır. Semadirek'teki bu yönetim sistemi, adanın Osmanlı Devleti'nin bir parçası olarak işlerliğini sürdürebilmesi için kritik bir rol oynamıştır. Adadaki bu yöneticiler, halkla olan ilişkilerinde genellikle adadaki huzuru sağlamaya yönelik çalışmışlardır.

Vilayet salnameleri ve arşiv vesikaları açıkça işaret etmektedir ki, Türk nüfusun ada üzerindeki etkisi yok denecek kadar azdır. Müslüman nüfusun oranı, ada nüfusunun %1'ine dahi tekabül etmemektedir. Adadaki nüfus dengesi Rumlar lehine ezici bir çoğunluktadır. Her ne kadar demografik yapı siyasal egemenliğin tek belirleyicisi olmasa da, bu dengesizlik Osmanlı idaresinin yerel düzeydeki etkinliğini sınırlayan bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Osmanlı Hükümeti tarafından atanan idari görevliler aracılığıyla yürütülen yönetim, özellikle yerel toplumsal yapıyla kurulan ilişkiler bakımından sınırlı bir etkiye sahiptir. Bu çerçevede, devletin adadaki varlığı büyük ölçüde temsile dayalı ve sembolik bir görünüm arz etmektedir. Bu bağlamda 1893 yılı itibarıyla Semadirek Adası hukuken Osmanlı toprağıdır; ancak adanın demografik yapısı, Osmanlı yönetiminin sosyo-kültürel düzeyde sınırlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

2. Semadirek'te Yaşanan Deprem ve Etkileri

Yapılan araştırmalar açık bir şekilde göstermektedir ki, Adalar Denizi ve çevresi deprem kuşağı üzerinde ve tektonik hareketlerin yaşandığı sahalardan biridir.¹⁸ Tarih boyunca bu bölgede sayısız depremler yaşanmış, maddi ve manevi büyük zayıatlar verilmiştir. Deprem kataloglarına bakıldığında 1893 yılına dek tarihte merkez üssü Semadirek Adası olan sadece bir depreme rastlanılmıştır.¹⁹ Bununla birlikte Semadirek'in yakın çevresinde birçok deprem yaşandığı belirlenmiştir.²⁰ Özellikle 1893 yılında Ege

¹⁶ Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 44, 203.

¹⁷ Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 210.

¹⁸ Üstün Kıyak, "Kuzey Anadolu Fay Zonu'nun Batı Uzantılarının İncelenmesi" (Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1986), 48-50.

¹⁹ Bu depremin 6 Ağustos 1860 tarihinde ve 6.2 büyüklüğünde hissedildiği kaydedilmiştir. Spyridon Mavroulis, Andromachi Sarantopoulou ve Efthymios Lekkas, "Earthquake-Triggered Landslides in Greece from Antiquity to the Present: Temporal, Spatial and Statistical GIS-Based Analysis", *Land* 14/307 (2025): 19.

²⁰ Nuriye Pınar ve Ervin Lahn, *Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu* (Ankara: Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yayınları, 1952); Hüseyin Soysal vd., *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (MÖ.2100-MS.1900)* (İstanbul: TÜBİTAK Yayınları, 1981); Esra Ayhan vd., *Türkiye ve Dolayları Deprem Kataloğu, 1881-1980* (İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1988).

havzasında dikkat çekici bir sismik hareketlilik söz konusudur. Aynı yıl içerisinde Semadirek ile birlikte bölgenin çeşitli noktalarında yıkıcı depremlerin kaydedilmiş olması, bu dönemin sismolojik açıdan ne denli olağanüstü olduğunu ortaya koymaktadır. 17 Nisan 1893'te İyon Denizi'nde yer alan Zante Adası büyük bir depreme sahne olurken,²¹ 23 Mayıs 1893'te ise İstefe olarak bilinen, Orta Yunanistan'da yer alan bir kara yerleşiminde benzer şekilde güçlü bir sarsıntı meydana gelmiştir.²²

Bu durum, 1893 yılının sadece Ege adaları için değil, genel anlamda Ege havzası için yüksek sismik aktivitenin yaşandığı bir yıl olduğunu göstermektedir. Depremlerin birbirine yakın tarihlerde ve farklı coğrafi konumlarda meydana gelmesi, bölgedeki fay hatlarının birbirini tetikleyici nitelikte olabileceğini ve bu hareketliliğin daha geniş tektonik süreçlerle bağlantılı olduğunu düşündürmektedir. 1893 gibi bazı yıllar, bu hareketliliğin olağanüstü boyutlara ulaştığını ve ciddi yıkımlara neden olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu tür tarihsel veriler, bölgenin sismolojik karakterinin anlaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

İşte makalemize konu olan ve 9 Şubat 1893 tarihinde Semadirek Adası'nda yaşanan deprem de bunlardan biridir.²³ Bilindiği gibi deprem uzmanları geçmiş tarihlerdeki depremlerin şiddetini, bilimsel veri ve metotlarla tahmin edebilmektedir. Bilim adamlarına göre bu deprem Richter ölçeğine göre 6.8 büyüklüğünde hissedilmiştir.²⁴ Deprem bahsedilen adada 5, Dedeoğlu sahilinde ise 1 metrelik tsunamiye sebep olduğu da bilinmektedir. Nitekim depremden kısa bir süre sonra Dedeoğlu sahiline sismik bir dalga çarpmış, insanlar sahilde korku içinde durup konuşuyorlarken aniden yaklaşık 1 metre yüksekliğinde bir dalganın sahili vurduğuna şahit olmuşlardır. Bu dalga sahile çarptıktan sonra sahili 40 metre kadar sular altında bırakmış, kıyıya çekilen teknelerin korunduğu bölmelere girmiş, onları devirmiş ve sonra tekrar başladığı yere geri dönmüştür.²⁵

²¹ Bahsedilen deprem 6.4 büyüklüğünde hissedilmiş, mezkûr adadaki 4.500 binadan 2.000'i yıkılmıştır. B. Costas Papazachos ve Kassiani Papazachou, *The Earthquakes of Greece* (Thessaloniki: Ziti Publications, 1997), 207; "Google Gizlilik Politikası" son güncelleme 17 Temmuz, 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan%27daki_depremler_listesi

²² İstefe'deki deprem 6.2 büyüklüğünde olmuş, depremde herhangi bir can veya mal kaybı yaşanmamıştır. N. Nicolas Ambraseys ve Caroline F. Finkel, *The Seismicity of Turkey and Adjacent Areas A Historical Review, 1500-1800* (İstanbul: Eren Yayınevi, 1995), 238; "Google Gizlilik Politikası" son güncelleme 17 Temmuz, 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan%27daki_depremler_listesi

²³ BOA, *İ.HUS*, 8/62; BOA, *İ.DH*, 1302/7.

²⁴ Spyridon Mavroulis, Andromachi Sarantopoulou ve Efthymios Lekkas, "Earthquake-Triggered Landslides in Greece", 20.

²⁵ İncelenen arşiv belgelerinde enkaz altında kalan 20 kadar kişinin sağ olarak çıkarıldığı, depremde hiç kimsenin hayatını kaybetmediği ifade edilmiştir. Bununla beraber enkazdan çıkarılan birkaç kişi ağır yaralıdır. Nitekim incelenen internet kaynaklarında da bu depremde 1 kişinin hayatını kaybettiğine dair bir kayıt mevcuttur. Öyle anlaşılıyor ki depremde yaralananlardan biri sonraki süreçte iyileşemeyerek vefat etmiştir. BOA, *Y.A.RES*, 63/19; "Google Gizlilik Politikası" son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.milletgazetesi.gr/analiz/bati-trakya-da-buyuk-deprem-bekleniyor-mu>; "Google Gizlilik Politikası" son güncelleme 17 Temmuz, 2025,

Tsunami etkisinin özellikle Dedeağaç kıyılarında hissedilmiş olması, depremin deniz tabanında önemli bir yer değiştirme yarattığını ve bunun sonucunda su kütlelerinde ani bir yer değişikliğinin gerçekleştiğini göstermektedir. Bu tür olaylar, Ege havzasının yalnızca sismik değil, aynı zamanda tsunami riski açısından da incelenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.²⁶ Semadirek'in yanı sıra Zante ve İstefe'de meydana gelen depremler, 19. yüzyıl sonlarında bölgedeki sismolojik faaliyetlerin daha yakından izlenmesine ve sistematik gözlemlerin artmasına katkı sağlamıştır. Dönemin bilim insanları, özellikle Avrupa'daki jeologlar ve sismologlar, bu depremleri Akdeniz ve Ege'deki tektonik yapının anlaşılması bakımından önemli bir örnek olarak değerlendirmiştir. Nitekim bu tür depremler, sadece yer bilimleri açısından değil, aynı zamanda bölgedeki yerleşim politikaları, yapılaşma biçimleri ve afet yönetimi anlayışları üzerinde de kalıcı etkiler bırakmıştır.²⁷

Harita 1: Kuzey Ege Adaları'nın Fay Hatlarını Gösteren Harita²⁸

Semadirek gibi küçük ancak jeolojik olarak aktif adalar, tarih boyunca benzer sismik risklere maruz kalmış ve bu durum adaların mimari dokusunu, nüfus hareketliliğini

https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan%27daki_depremler_listesi; Politis Tis Trakis, ‘‘1893’’te Semadirek’te Meydana Gelen Deprem’’, 208. Sayı Mart 2010; ‘‘Google Gizlilik Politikası’’ son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://alepakos.blogspot.com/2009/10/28-9-1893.html?m=1>

²⁶ Nicolas N. Ambraseys, *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009), 207-208.

²⁷ Seda Yolsal-Çevikbilen ve Tuncay Taymaz, ‘‘Earthquake Source Parameters Along the Hellenic Subduction Zone and Numerical Simulations of Historical Tsunamis in the Eastern Mediterranean’’, *Tectonophysics* 536-537 (2012): 61-100.

²⁸ ‘‘Google Gizlilik Politikası’’ son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.star.com.tr/guncel/o-bolgeicin-korkutan-deprem-uyarisi-haber-977534/>

ve yerel toplulukların yaşam pratiklerini doğrudan etkilemiştir.²⁹ Bu nedenle 1893 depremi, yalnızca bir doğa olayı olarak değil, aynı zamanda bölgenin sosyal ve kültürel tarihinde iz bırakan bir afet olarak da değerlendirilmelidir. Günümüzde ise bu tür tarihî depremler, modern sismoloji açısından geçmişin çözümlenmesinde önemli bir rol oynamakta; hem aktif fay hatlarının haritalanmasında hem de tsunami modellemelerinde değerli birer örnek teşkil etmektedir. Bu çerçevede 1893'te Semadirek'te yaşanan deprem, Ege Denizi'nde yaşanmış erken dönem sismik olaylardan biri olarak, hem bilimsel literatürde hem de bölgesel afet belleğinde özel bir yere sahiptir.³⁰

Arşiv belgelerindeki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla mezkûr deprem 9 Şubat 1893 tarihinde, gece saatlerinde olmuştur.³¹ Görüldüğü gibi arşiv belgelerinde depremin saati ile ilgili net bir ifade bulunmamaktadır. Ancak "gece" ifadesi depremin saati ile ilgili bir fikir vermektedir. Nitekim dönemin önemli gazetelerinden olan *Tercüman-ı Hakikat*, bu depremin Cuma akşamı³² alafanga saat ile 8.45 (20.45) civarında olduğunu "Semadirek'te Hareket-i Arz" başlığıyla kamuoyuna açıklamıştır. Bu durum arşiv belgelerinden yola çıkarak yaptığımız çıkarımın doğru olduğunu kanıtlamaktadır. Bununla birlikte depremin ne kadar sürdüğüne dair bir bilgi yoktur. Depremin şiddetiyle birlikte insanlar evlerinden kaçmaya çalışmış, kaçabilenler kendilerini dışarıya atmış, kaçamayanların bir kısmı ise enkaz altında kalmıştır. Bu deprem, yerel halkı ciddi şekilde etkilemiş ve birçok bina yıkılmıştır. Çok sayıda insan evsiz kalmış ve büyük maddi kayıplar yaşanmıştır. Bu nedenle depremzedelere yardım göndermek için çeşitli organizasyonlar kurulmuş, bu yardım süreci ise bölgedeki sosyal dayanışmayı pekiştirmiştir.³³

Sabah gazetesinde de bu depremden ve etkilerinden etraflıca bahsedilmiştir. Ancak bahsedilen gazete depremin Cumartesi gecesi³⁴ olduğunu belirtmektedir. Gazetenin 14 Şubat 1893 tarihli nüshasında Dedeoğlu Sancağı'na bağlı Semadirek Adası'nda büyük bir depremin meydana geldiği, bu deprem esnasında 40-50 kadar hanenin yıkıldığı ve 200 kadarının da yıkılacak vaziyete geldiği okuyuculara duyurulmuştur. Haberde halkın sefalet içinde ve perişan halde oldukları da vurgulanmıştır. Habere göre II. Abdülhamid bu havadisi duyunca çok müteessir olmuş, bu yüzden bölge halkı için bizzat kendi his-

²⁹ Papazachos ve Papazachou, *The Earthquakes of Greece*, 207-208. Yunanistan ve Ege adaları çevresindeki tarihi depremleri detaylı biçimde sınıflandıran bu çalışmada 1893 depremlerinin jeodinamik yorumları da mevcuttur.

³⁰ Spyridon Mavroulis, Andromachi Sarantopoulou ve Efthymios Lekkas, "Earthquake-Triggered Landslides in Greece", 1-3.

³¹ BOA, *DH.MKT*, 2051/77; BOA, *İHUS*, 8/62.

³² Bu görüş doğrultusunda hareket edilirse depremin 10 Şubat 1893'te olduğu kabul edilmelidir. Oysa depremin 9 Şubat 1893 Perşembe akşamı/gecesi olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte bahsedilen gazetede Cuma akşamı ifadesi kullanılmıştır. Bilindiği gibi İslâmî zaman anlayışında gün, güneş battıktan sonra başlar. Yani Cuma akşamı demek, Perşembe akşamı güneş battıktan sonra başlayan Cuma'nın gecesi anlamına gelmektedir. Bu yüzden, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde Cuma akşamı denmesi, aslında bizim bugünkü takvim anlayışımıza göre Perşembe akşamı/gecesine denk gelmektedir.

³³ *Tercüman-ı Hakikat*, *Semadirek Hareket-i Arzı*, 27 Recep 1310/14 Şubat 1893.

³⁴ Cumartesi gecesi ifadesinin gazeteye sehven yazıldığı açıktır. Bu durumda depremin 11 Şubat 1893'te olduğu ortaya çıkacaktır ki, bu durum ne arşiv belgeleri ne de diğer kaynaklarla örtüşmemektedir.

sesinden bütçe tahsis etmiştir. II. Abdülhamid'in bölgeye hemen çadır, kereste ve ek-mek gönderilmesini devlet ricaline emrettiği de gazeteye yansıtılmıştır. Padişahın yar-dımları bölge halkına ulaştırmak üzere Dâhiliye Nezareti Telgraf kalemi mümeyyizi Reşad Bey'i görevlendirdiği, bu görevlinin 13 Şubat gecesi hazırlanan Necid isimli yar-dım gemisine binerek İstanbul'dan ayrıldığı ifade edilmiştir.³⁵

Tecüman-ı Hakikat gazetesinden daha ayrıntılı ve farklı bilgilere de ulaşılabilmek-tedir. Örneğin enkaz altında kalan 6 kişiden üçünün sağ ve sağlıklı olarak çıkarıldığı, ancak diğer üçünün ağır yaralı vaziyette oldukları habere yansımıştır. Yine Semadirek'e çevre bölgelerden de bir miktar yardım malzemesi gönderilmek istendiği, ancak hava muhalefeti sebebiyle bu yardımları taşıyan geminin Pazar günü bölgeye ulaşabildiği an-laşılmaktadır. Sonrasında Çanakkale'den bir yardım gemisi daha bölgeye ulaşmıştır. Bu yardım gemisinde bir miktar çadırla birlikte baraka inşası için gerekli malzemeler de bulunmaktadır. Semadirek'e bağlı köylerde de büyük bir tahribat söz konusudur. Gaze-teye yansıyan habere göre adaya bağlı köylerde 1.500 kadar at, öküz, koyun ve keçi gibi hayvanat; yalnızca depremin değil, yoğun kar yağışı ve şiddetli soğukların da etkisiyle telef olmuştur. Edirne'nin dahi bu depremin etkisiyle sarsıldığı, hatta bu sarsıntı nede-niyle merkezdeki birkaç binada hasar oluştuğu, ancak Edirne'de herhangi bir can kay-bının yaşanmadığı ifade edilmiştir.³⁶

Semadirek depremi, şiddetinin ve yıkımının fazla olması sebebiyle dış basında da geniş yankı uyandırmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'ne en yakın ülkelerden, en uzak coğrafyalara kadar birçok ülkenin bu konuyu haber yaptıkları tespit edilmiştir. Bu an-lamda özellikle adaya çok yakın bir konumda olan Yunanistan basını ve dönemin süper gücü olan İngiliz gazeteleri öne çıkmaktadır. Hatta o dönemde bir İngiliz sömürgesi olan Avustralya basınında dahi bahsedilen depremle ilgili birçok haber göze çarpmak-tadır.³⁷

Depremin Yunanistan basınına tüm açıklığı ile yansıdığı anlaşılmaktadır. Nitekim Yunanistan'ın önemli gazetelerinden olan *Akropolis* gazetesinde bu sarsıntının büyük yıkıma neden olduğu yazılmıştır. Yine aynı haberde, denizlerin altından gelen titreşim-lerin yerleşim alanlarını sarsarak adanın çeşitli yerlerinde hasara yol açtığı, adalardaki bazı limanlara doğru yönelen dalgalarla birleşerek yıkımı arttırdığı bildirilmiştir. Gaze-tedeki habere göre bu deprem yerin altındaki enerji birikiminin yüzeye yansımasydı ve bu enerji toprağın, gökyüzünün ve denizin çeşitli yerlerinde hissediliyordu. Yunanistan gazetelerinde sarsıntıların Atina'dan bile hissedildiği yazılmıştır. Depremlerin adeta bir hafta süren şiddetli bir fırtına gibi aralıksız devam ettiği ve şehirde, adanın tamamında

³⁵ Sabah, 27 Recep 1310/14 Şubat 1893.

³⁶ Tercüman-ı Hakikat, *Semadirek Hareket-i Arzı*, 27 Recep 1310/14 Şubat 1893.

³⁷ Avustralya'da yayınlanan Adelaide Observer, Australian Town and Country Journal, Barrier Miner, Evening Journal, Evening News, Illawarra Mercury, Mount Alexander Mail, Northern Territory Times and Gazette, Queensland Times, South Australian Register, The Argus, The Ballarat Star, The Brisbane Courier, The Herald, The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser, The Mercury, The Queenslander, The Sydney Morning Herald, Western Star and Roma Advertiser gibi gazeteler, farklı tarihlerde Semadirek'teki depremi okuyucularına duyurmuşlardır.

korku ve dehşetin yayıldığı ifade edilmiştir. Görüldüğü gibi Yunan gazeteleri bu olayı detaylı bir şekilde aktarmış, böylelikle adaya yardım etmek isteyenler çoğalmıştır.³⁸

Avustralya gazetelerinde adanın statüsü ile ilgili ilginç bilgiler de mevcuttur. Broken Hill’de yayın yapan *Barrier Miner* gazetesi, 16 Şubat 1893 tarihli sayısında Semadirek’i Yunan takım adaları olarak göstermiş, depremde adadaki tüm binaların yıkıldığını, herhangi bir can kaybı olup olmadığının ise henüz bilinmediğini yazmıştır.³⁹ Yine 16 Şubat 1893’te Melbourne’de yayınlanan *The Argus* gazetesinde de benzer ifadeler dikkat çekmektedir.⁴⁰ *The Ballarat Star*, *The Brisbane Courier*, *The Queenslander*, *The Herald* ve *Mount Alexander Mail* gazeteleri de Semadirek’i Yunanistan’a ait bir ada gibi göstermişler ve adadaki tüm binaların yıkıldığını okuyucularına duyurmuşlardır.⁴¹ *Northern Territory Times and Gazette* gazetesi de benzer şekilde Semadirek’i Yunanistan adalarından biri olarak yorumlamış, ayrıca adada korkunç bir can kaybı olduğunu belirtmiştir.⁴²

Evening Journal ise adanın Türkiye’ye ait olduğunu yazmış, adadaki antik kentin ve adanın kuzey bölgesinin depremde tamamen yıkıldığını okuyucularına duyurmuştur.⁴³ Benzer şekilde *Adelaide Observer*, *Sydney Morning*, *Illawarra Mercury*, *South Australian Register*, *Evening News* ve *Western Star and Roma Advertiser* gibi gazeteler de Semadirek’in Türkiye’ye ait adalardan biri olduğunu, bölgedeki tarihi yapılarla birlikte diğer binaların da bütünüyle yıkıldığını yazmışlardır.⁴⁴ Aynı şekilde *The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser* gazetesi de adanın Türkiye’ye ait olduğunu kabul etmiş, ayrıca adadaki tarihi eserlerin büyük zarar gördüğünü ayrıntılı bir şekilde ele almıştır.⁴⁵

Bazı gazeteler ise daha diplomatik bir dil kullanmayı tercih etmiş, adanın idari statüsü konusuna girmeden sadece deprem haberini vermeyi uygun görmüşlerdir. *Australian Town and Country Journal*, *Queensland Times Ipswich Herald and General Advertiser* ve *The Mercury* gazeteleri bu gazetelerden birkaçıdır. Bu gazeteler adanın hangi ülkeye ait olduğu konusuna değinmemişler, özette depremin Ege adalarından biri olan

³⁸ Akropolis gazetesinin fiziki veya dijital arşivine ulaşmak mümkün olamamıştır. Ancak Histomanos’un kaleme aldığı eserde Akropolis gazetesi başta olmak üzere diğer Yunan gazetelerinin de bu haberleri verdiklerinden etraflıca bahsedilmiştir. Hristomanos, *Semadirek Adası*, 1-2.

³⁹ *Barrier Miner*, *Destructive Earthquake in Samothrace*, 16 February 1893.

⁴⁰ *The Argus*, *Earthquake in the Greek Archilepago. All The Buildings in Samothraki Destroyed*, 16 February 1893.

⁴¹ *The Ballarat Star*, 17 February 1893; *The Brisbane Courier*, 16 February 1893; *The Queenslander*, 18 February 1893; *The Herald*, *Buildings Destroyed*, 16 February 1893; *Mount Alexander Mail*, 17 February 1893.

⁴² *Northern Territory Times and Gazette*, 24 February 1893. Korkunç can kaybından kasıt, telef olan hayvanlar olmalıdır. Çünkü gerek arşiv belgelerinde ve gerekse Osmanlı basınında yoğun insan ölümlerine dair bir haber söz konusu değildir.

⁴³ *Evening Journal*, *Another Earthquake*, 15 February 1893.

⁴⁴ *Adelaide Observer*, 18 February 1893; *Sydney Morning Herald*, *The Earthquakes in the Levant*, 16 February 1893; *Illawarra Mercury*, 18 February 1893; *South Australian Register*, *Destruction of Ancient Ruins*, 16 February 1893; *Evening News*, *Another Earthquake in the Levant*, 16 February 1893; *Western Star and Roma Advertiser*, 22 February 1893.

⁴⁵ *The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser*, 18 February 1893.

Semadirek'te meydana geldiğinden bahsetmişlerdir.⁴⁶ Yabancı gazetelerdeki haberlere dikkat edildiğinde bu haberlerin birbirinin kopyası niteliğinde olduğu görülmektedir. Bu gazetelerin hemen hepsi depremin yıkıcı etkilerinden bahsetmişler; ancak depremzedelere yapılan yardımlara neredeyse hiç değinmemişlerdir. Örneğin 16 Şubat 1893 tarihinde Londra'da yayımlanan *Daily Telegraph*, Semadirek'teki tüm evlerin meydana gelen korkunç bir depremin etkisiyle yıkıldığını yazmıştır. Gazetede ayrıca Semadirek'in 8 mil uzunluğunda, 6 mil genişliğinde küçük bir ada olduğu ve burada sadece 1.600 nüfusun yaşadığı bilgisi de mevcuttur.⁴⁷ Görüldüğü gibi bahsedilen gazetede adanın fiziki yapısı ve demografik bilgileri gibi ayrıntılara dahi değinilmiştir. Bu kapsamlı açıklamalara rağmen, *Daily Telegraph*'ın adadaki yardım faaliyetlerini zikretmemesi şaşırtıcıdır.

Depremde hızlı bir haberleşme ağının kullanıldığı açıktır. Nitekim Semadirek'teki depremin hemen akabinde Dedeoğlu Mutasarrıflığı tarafından Edirne Valiliği'ne telgraf çekilerek durum bildirilmiştir. Edirne valisi Hacı İzzet Paşa tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafta da aynı izahat yapılarak ivedilikle yardım talep edilmiştir. Deprem olur olmaz bölgeden gönderilen telgraflar Osmanlı Devleti tarafından ciddiyle ele alınmış, bölgeye çeşitli yardımlar gönderilmiştir. Halkın yaşam kalitesinin bir an önce düzeltilmesi önemlidir. Çünkü adanın demografik yapısı, depremin Yunanistan tarafından kullanılmasının önünü açabilecektir. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin sergileyeceği yardım politikasının önemi bir kat daha artmıştır. Osmanlı Hükümeti bölge halkının yanında olduğunu göstermiş, bunu yaptığı yardımlarla ortaya koymuştur.⁴⁸ Ekonomik imkânsızlıklara rağmen, İstanbul ile yerel yönetimin uyumlu bir şekilde çalıştıkları ve sorunları ivedilikle çözdükleri söylenebilir.

II. Abdülhamid kendi hazinesinden de depremzedelere bağışta bulunmuştur. Bölgeye gönderilen bu yardımlar sayesinde halkın barınma sorunlarının giderilmesi için çadır ve baraka yapımlarına hız verilmiştir. Bölge halkı bundan çok memnun olmuş, II. Abdülhamid'e minnettarlıklarını sunmuşlardır. Yardımların Padişah adına depremzedelere dağıtılması, Osmanlı Hükümeti'nin sadece bu bölgeyle ilgili bir politikası değildir. Nitekim muhtelif Osmanlı coğrafyalarında da Padişah adına bu tür yardımlar yapılmıştır.⁴⁹ Anlaşılan o ki, bu söylem Osmanlıcılık ideolojisinin bir gereğidir. Bununla beraber

⁴⁶ Australian Town and Country Journal, 25 February 1893; Queensland Times Ipswich Herald and General Advertiser, *Earthquake at Samothrace*, 16 February 1893; The Mercury, *Great Destruction of Buildings*, 16 February 1893.

⁴⁷ Daily Telegraph, *Earthquake in Samothrace*, 16 February 1893.

⁴⁸ BOA, Y.A.RES, 63/19; BOA, DH.MKT, 2051/77.

⁴⁹ 3 Nisan 1881'de Sakız Adası'nda, 15 Ekim 1883'te Çeşme'de, 3 Mart 1893'te Malatya'da ve 4 Nisan 1904'te Makedonya'da yaşanan depremler Padişah adına yapılan yardımlara örnek olarak gösterilebilir. II. Abdülhamid bu depremlerde de tıpkı Semadirek depreminde olduğu gibi kendi özel hazinesinden bu bölgelere yardımlar göndermiş, böylece halkının yanında olduğunu ve acılarını paylaştığını göstermek istemiştir. Özer Özboğazlı, "Osmanlı Makedonyası'nda 4 Nisan 1904 Depremi ve Sonuçları", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 39/67 (2020): 470; Selahattin Satılmış, "1893 Malatya Depremi ve Afet Yönetimi", *OTAM* 39 (2016): 160; Satılmış, "1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler", *Belleten* LXXX/288 (2016): 578-579; Satılmış, "Osmanlı'da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi", *History Studies*, IV/1 (2012): 513.

bu söylemin adadaki Rumlar üzerinde müspet bir etki yaptığı ve Osmanlı Devleti'ne olan aidiyet duygularını pekiştirdiği açıktır.⁵⁰

Osmanlı Devleti'nin afet yönetimi esasen klasik bir süreçle işletilmektedir. Bir bölgede deprem, sel, heyelan gibi afetler yaşandığında ilk iş olarak bölgeye memurlar sevk edilir ve bu memurların hasar tespit raporu hazırlamaları istenirdi. Hasar tespitinden sonra afetten etkilenenlerin iskân ve işeleri sağlanır, gerekli olan ihtiyaç maddeleri belirlenirdi. Bu tespitten sonra da gerekli malzemelerin bölgeye sevk için çalışma başlatılırdı.⁵¹ Semadirek'teki süreç de bundan farklı değildi. Osmanlı Hükümeti ülke coğrafyasının her bölgesinde olduğu gibi, bu adadaki depreme de aynı hassasiyetle yaklaşmış, yardım programını sırasıyla uygulamıştır. Bu anlamda ilk olarak Semadirek'e bir teftiş heyeti gönderilmiştir.

3. İstanbul'dan Semadirek'e Gönderilen Özel Heyet

Osmanlı Devleti bölgedeki gelişmeleri yerinden takip etmek üzere Semadirek'e özel görevli memurlar göndermiştir. Gönderilen memurlardan depremin bölgedeki etkilerini İstanbul'a bir raporla bildirmeleri ve bölgedeki gelişmeleri yakından takip etmeleri istenmiştir. Anlaşılan o ki Osmanlı Devleti, Dedeoğaç Mutasarrıflığı ve Edirne Vilayeti'nden gelen yazışmalardan yeterince tatmin olmamış, özel bir ekip oluşturarak bu heyeti İstanbul'dan Semadirek'e sevk etmiştir. Bu heyetin Dâhiliye Nezareti memuru Mehmed Reşad Bey riyasetinde 6 kişiden oluştuğu anlaşılmaktadır.⁵²

Mehmed Reşad Bey ve ekibi Semadirek'e varır varmaz çevreyi gözlemlemiş, depremin etkilerini ve yaşanan gelişmeleri anlamaya çalışmışlardır. Bu hususta kapsamlı bir çalışma yaptığı anlaşılan heyet, hazırladığı raporu ivedilikle İstanbul'a göndermiştir. Bahsedilen rapordan anlaşıldığına göre bu heyet depremden yaklaşık bir hafta sonra, yani 16 Şubat 1893 tarihinde Semadirek'e ulaşmıştır. Saat 14.00 civarında sahile çıkmışlar ve yaralı ahaliden kadınlı erkekli 100 kişiden fazla bir grupta görüşmüşlerdir. Bundan sonraki gelişmeler bahsi geçen rapora kısaca şu şekilde yansıtılmıştır:

Sahilde bekleyen bir grup vapuru görür görmez yanımıza geldiler ve İstanbul'dan gelen yardımları görünce "Padişahım çok yaşa" diyerek bağırdılar. Dün bir İngiliz vapuru Dedeoğaç'taki İngiltere konsolosunu⁵³ alıp adaya geldi ve 8-9 kişi sahile indiler ve sahile bir saat mesafedeki merkeze giderek tahkikat yaptıkları gibi şimdi de bir Yunan zırhlısı geldi. Yunan Başvekili tarafından görevlendiren bu zat, halkın yanına giderek sakatlık durumlarını ve bir şeye ihtiyaçlarının olup olmadığını sordu. Bunun üzerine

⁵⁰ Nadir Özbek, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sosyal Devlet* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2016), 31.

⁵¹ Satılmış, *Osmanlı Devleti'nde Afet Yönetimi* (İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019), 71-72.

⁵² BOA, Y.MTV, 75/24. Bahsedilen heyet Mehmed Reşad Bey, yaveri Topçu Binbaşı Mehmed Rıza Bey, Yüzbaşı Ahmed Bey, Yüzbaşı Hacı Süleyman Bey, Tersane-i Amire'de görevli Kolağası Şakir Bey ve Kolağası Tevfik Efendi'den müteşekkildir.

⁵³ Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 207. Mehmed Reşad Bey tarafından İstanbul'a gönderilen raporda İngiltere Dedeoğaç Konsolus Vekili'nin kimliği hakkında bir ifade yoktur. Ancak 1893 yılına ait Edirne vilayet salnamesinden anlaşıldığına göre Dedeoğaç'taki İngiliz konsolosu Mösyö Jack Masor idi. Dolayısıyla raporda bahsi geçen konsolosun da aynı kişi olması kuvvetle muhtemeldir.

halk daha evvelden Padişahımızın 60 çuval zahire ve bu miktar da ekmek ihsan buyurduğunu, bugün de yine Padişah Efendimiz tarafından gönderilen vapurla kereste, çadır, amele ve ekmek gönderildiğini beyan ettiler ifadeleri kullanılmıştır.

Mehmed Reşad Bey depremin etkisini yansıtan bu özet bilgiden sonra adeta Semadirek'in bir panaromasını da sunmuştur. Mehmed Reşad Bey'in gözlemlerine ve çevreden aldığı bilgilere göre Semadirek Adası şu şekildedir:

Semadirek Adası İstanbul'a deniz yoluyla yaklaşık 170 mil, Dedeoğlu'na 30 mil mesafededir. İskelesi olan mahalde bir gümrük barakasıyla depo ve bir kahve kulübesiyle bir de manastırdan başka bir hane yoktur. Müdüriyet merkezi olan nahiyesi 1.600 metre yüksekliğindeki üç adet dağlarla çevrilidir. Bu dağlardan her birinin zirvesinde âsâr-ı atikadan birer manastır vardır. Hâlâ gayr-ı meskûn ve metruk olan bu manastırları ziyaret etmek için seyyahlar bölgeye ziyarete geliyorlarmış. Buralardan nahiye merkezine giden yol depremden dolayı şu an için kullanılamamaktadır. Buralarda âsâr-ı atikadan bir de harap bir kale vardır. Nahiye merkezine 3 saat mesafede bir de Soğuksu adında bir ılıca vardır. Yine bu civarda çevre yerleşiminden birkaç kat daha fazla irtifada bir bölge vardır ki bölge ahalisi buralardan ara sıra garip sesler işitildiğini söylemektedirler. Bu acayip sedaların adalarda çok fazla görülen rüzgârlardan ibaret olduğu düşünülmektedir. Adada bulunduğum zamanlarda günde ortalama iki defa deprem olmuştur. Bu depremlerin şiddet ve boyutunu tam olarak bilemesem de adayı zarar verecek büyüklükte olmadıkları söylenebilir. Adanın merkez idaresi ve müdüriyetin yerleşkesi iskeleye bir buçuk saat mesafede ve iki dağ eteğindedir. 600 küsur hane ve bir kilise, bir mektep ve 3-4 dükkân vardır. Bu hanelerden 40 kadarı vuku bulan depremde tamamen yıkılmış ve geri kalan hanelerin çoğunluğu iskân olamayacak derecede zarar görmüştür. Evler taş ve toprakla inşa edilmiş ise de intizamı değildir. Böyle haneler vücuda getirmek için 300-400 lira raddesinde bir meblağ gerekeceği tahmin edilmektedir. Padişah Efendimizin ihsan buyurduğu iane ve gönderdiği keresteler ile derhal çalışmalar başlatılarak barakalar vücuda getirilmiş ve depremezeler bu barakalara yerleştirilmiştir. Ada ahalisi namuslu ve sadık kimselerden oluşmaktadır. Bu kişiler geçimlerini umumiyetle ziraat ve meyvecilikle karşılamaktadır. Adanın hasılatının büyük bir kısmını zeytincilik karşılamakta ise de kışın şiddetli geçmesinden ve depremin etkisinden dolayı kanaatimce bu sene beklenen verim alınamayacaktır. Ada bir merkezi hükümet binası, güvenliği sağlayan 4 jandarma kuvveti, 1 vergi memuru ve 1 liman reisinden ibarettir. Adanın hemen tamamı Hristiyan olup, yalnız 4 hane Müslüman vardır. Adanın etrafıyla olan ulaşımı Çektirme adı verilen filikalarla sağlanmaktadır ve ulaşım ücreti 20-30 mecdiye civarındadır. Bunlarla seyr ü sefer etmek ise livanın müsaadesine tabidir. Kış mevsiminde adadaki fırtınalar hiç kesilmediğinden haberleşme dahi bazen mümkün olamamaktadır. Adada 6.000 miktarı koyun ve keçi mevcut olup, adanın senelik 2.000 lira raddesinde geliri bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi Mehmed Reşad Bey, sunmuş olduğu kapsamlı raporunda sadece depremle ilgili bilgiler vermemiştir. Raporunda depremin Semadirek'teki etkisi dışında, bölgenin farklı özelliklerine de değinilmiştir. Bahsedilen çalışma vasıtasıyla Semadirek'in demografik verileri, sosyo-ekonomik durumu ve coğrafi yapısı hakkında değerli bilgilere ulaşılabilmektedir. Bu bilgiler dışında aktarılabilecek önemli bir konu olmadığını

aktaran Mehmed Reşad Bey, adada şimdilik bir olumsuzluk olmadığını ve hayatın normal akışında devam ettiğini bildirmiştir.⁵⁴

4. Osmanlı Devleti'nin Yardım Faaliyetleri ve Alınan Tedbirler

Depremden sonra Semadirek Adası'nın tam bir harabeye döndüğünü söylemek mümkündür. Halkın bozulan morali ve yaşam kalitesinin düzeltilmesi ve afetin etkisinin azaltılması afet yönetiminin en önemli konu başlıklarıdır. Bir afet söz konusu olduğunda öncelikle yerel makamların sorunları ve ihtiyaçları tespit etmesi ve bunları merkezi makamlara bildirmesi gerekmektedir. Osmanlı Hükümeti'nin ilk ihtiyacı bölgeden sağlam ve güvenilir bilgiler almak olmuştur. Bu yüzden gerek Edirne Vilayeti ve gerekse Dedeağaç Sancağı ile devamlı irtibatla olunmuştur. Doğru bilgi akışı sayesinde bölgeye gönderilecek yardımlar iyi koordine edilmiş, halkın asli ihtiyaçlarının karşılanması için önlemler alınmıştır. Erzak ihtiyacının en hızlı nasıl karşılanabileceğine karar verilmesi ve çevreden gelecek yardımların da ona uygun biçimde yönlendirilmesi şüphesiz en önemli husustur. Yıkılan evlerin ve açıkta kalan insanların ortalama sayısına göre çadır temin edilmeye çalışılmıştır.

Deprem neticesinde 40 hane tamamen yıkılmış, 200'den fazla hane de yıkılacak derecede hasar almıştır. 3.000 kadar nüfus depremin etkisiyle sokağa kaçmış ve kış mevsiminde sokakta kalmıştır. Osmanlı Hükümeti bölgeye 500 lira nakdi yardım, 1.000 kıyie ekmek, 14.550 kereste, direk ve yeterli miktarda da çadır göndermiştir. Bu yardımlar Dâhiliye Nezareti memuru Mehmed Reşad Bey başkanlığında ve beraber çalıştığı kurul gözetiminde yapılmıştır. İstanbul'un emri ve izniyle bölgeye hareket eden bu görevliler yanlarında getirdikleri 500 lirayı yerel makamlara takdim etmişler, ayrıca çeşitli erzak ve yardım malzemelerini halka bizzat dağıtmışlardır. Bu nakdi yardım ve malzemeler sayesinde yaralar hızla sarılmaya başlamıştır.⁵⁵

Tamiri mümkün olan evlerin tamir ettirilmesine hemen başlanmışsa da bunun için gerekli malzemenin temini ve bu onarımları yapabilecek kalifiye işçilerin bölgeye sevkı bir sorun oluşturmuştur. Ayrıca bu maliyetin karşılanması da bir problem teşkil etmiştir. Bu tadilat işlerinin neredeyse adadaki evlerin yarısını kapsadığı düşünüldüğünde bu işlerin kısa zamanda bitirilmesi de mümkün görünmemektedir. Bu nedenle binalar tamir edilmeye kadar insanların barınma sorununu çözmek adına çadır ve barakalar önemli bir işlev görmüşlerdir. Arşiv belgelerinden anlaşıldığına göre sokakta aç ve açıkta kalan halkın iskânlarını sağlamak amacıyla acilen kereste ve çadır gerekmede ancak mevsim itibarıyla Dedeağaç'tan Semadirek'e kayıklarla gitmek mümkün olamamaktadır. Bu nedenle İstanbul'dan gönderilecek büyük bir vapurun 250 kadar çadır ve lüzumu kadar kereste ile birlikte Dedeağaç limanına gönderilmesi istenilmiştir. Ayrıca bu vapurun de-

⁵⁴ BOA, Y.PRK.MYD, 12/52.

⁵⁵ BOA, Y.MTV, 75/24.

vamlı olarak Dedeagaç limanında bulundurulması gerekmektedir. Çünkü bölgede yoğun fırtınalar mevcuttur ve küçük gemilerle seyr ü sefer yapmak mümkün olamamaktadır.⁵⁶

İstanbul'dan yola çıkan yardım gemisi Semadirek Adası'ndan önce Dedeagaç'a uğramış, eksik görülen bazı yardım malzemelerini de oradan tedarik ederek Semadirek'e geçmiştir. Ayrıca devletin ana donanma üssü konumunda olan Tersane-i Amire'den 20 kadar marangoz ve ustabaşı da bölgeyi yeniden imar etmek üzere görevlendirilmiştir. İşlerinin ehli olan bu kişiler Semadirek'in inşa ve ihyası için İstanbul'dan bölgeye sevk edilmişlerdir. Bu görevliler geçici bir süre için bölgede çalışmışlardır. Depremde evi yıkılan veya evi onarılamayacak derecede zarar gören halkın yeni evleri inşa edilene kadar barakalar yapılacak, barakaları da bu ustalar inşa edeceklerdir.⁵⁷

Bölgeye gönderilen yardımların kimlere ve ne suretle verildiği kuruşu kuruşuna hesaplanmış ve liste olarak İstanbul'a takdim edilmiştir. Nitekim hazırlanan raporda yardım yapılanların kimlik bilgileri, bu kişilerin ne kadar yardım aldıkları, ailesinin kaç kişiden oluştuğu gibi bilgiler açıkça yazılmıştır.⁵⁸ Mehmed Reşad Bey ayrıca Padişah tarafından bölgeye gönderilen yardımların dağıtımı işi için bizzat görevlendirildiğini ve bu önemli işi yapmak amacıyla Semadirek'te bir komisyon kurulduğunu da hatırlatmıştır. Bu komisyon ihtiyaçlarının büyüklüğüne göre halkı üç kısma ayırmış ve bu yardımları en çok ihtiyacı olanlardan başlayarak dağıtmıştır. Vapurla gelen kerestelerle yeterli miktarda barakalar inşa edilmiş, ancak kerestelerden bir kısmı artmıştır. Bunun üzerine evleri hasar görmüş ahalinin ıstırhamı ve komisyonun da kararı üzerine geri kalan keresteler halkın evlerini onarabilmesi için kendilerine dağıtılmıştır.⁵⁹

Semadirek'te meydana gelen deprem nedeniyle çevre vilayetlerden de bölgeye yardımlar gelmiştir. Bunlardan biri de Selanik Vilayeti'dir. Selanik'in yardımsever halkı tarafından toplanan 20 adet Osmanlı lirası depremden etkilenen Semadirek halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere Dedeagaç Mutasarrıflığı'na teslim edilmiştir. Bu durumdan çok mutlu olan Edirne valisi Hacı İzzet Paşa Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği yazıyla bu gelişmeyi bildirmiş, bu hayırseverliğin takdire şayan bir tutum olduğunu belirterek memnuniyetini ifade etmiştir.⁶⁰

⁵⁶ BOA, *Y.A.RES*, 63/19; BOA, *Y.A.HUS*, 271/65. Bölgeye yardım için giden Necid vapurunun depremden dolayı depremden zarar gören liman bölgesinde kalması tehlikeli olduğundan yükünü boşalttıktan sonra orada beklemesi bir fayda sağlamayacağı gibi, aksine zarar da meydana getirebilir. Üstelik artçı depremler devam etmekte ve bölgede fırtınalar eksik olmamaktadır. O yüzden geminin Semadirek'te bekletilmesi doğru bulunmamıştır.

⁵⁷ BOA, *Y.PRK.SRN*, 3/74.

⁵⁸ BOA, *Y.MTV*, 75/24.

⁵⁹ BOA, *Y.PRK.MYD*, 12/52; Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*, 210. Yardımların dağıtılması esnasında Semadirek Belediye Başkanı ve Nikolaki Fardi ve bölge eşrafından saygın üyeler de hazır bulunmuşlardır. Belediye Başkanı'nın riyasetindeki komisyona takdim edilen bu yardım orada bulunan komisyon üyelerinin de imzalarıyla tutanak altına alınmıştır. Bahsedilen tutanak Semadirek Belediye Başkanı, Semadirek metropoliti, komisyon üyeleri, komisyona parayı takdim eden görevliler ve şahitler huzurunda imza altına alınmıştır.

⁶⁰ BOA, *DH.MKT*, 20/21.

Semadirek'e yardım maksadıyla gelen yabancı gemiler de mevcuttur. Bunların başında bir İngiliz gemisi gelmektedir ki, bu geminin bölgede kapsamlı bir araştırma yaptığı anlaşılmaktadır.⁶¹ Nitekim İngilizler tarafından İstanbul'a gönderilen telgrafta, bölgenin büyük bir yıkım ve sefalet içinde olduğundan bahsedilmiştir.⁶² Bu telgraf üzerine bölgede bir inceleme ve tahkikat icra edilmiş, ancak durumun abartıldığı kadar kötü olmadığı anlaşılmıştır.⁶³ Osmanlı Hükümeti depremin hemen ardından bölgede ihtiyaç duyulan malzemeleri göndermiş ve göndermeye devam etmektedir. Yıkılan veya yıkılmaya yüz tutmuş ve oturulamayacak hale gelen evler yerine, çadır ve barakalar inşa edilmiş, aç ve açıkta kimse bırakılmamıştır. Her şey kontrol altında olup, bölgenin ihyasına yönelik çalışmalar kararlılıkla sürdürülmektedir. Ancak Osmanlı Hükümeti'nin yardımları dışında bölgeye bir Yunan zırhlısı da gelmiş ve halka bir miktar çadır ve peksimet dağıtmıştır.⁶⁴

Mehmed Reşad Bey'in verdiği bilgiye göre Semadirek'e gelen Yunan zırhlısındaki en yüksek rütbeli kişi Hristo adında biridir. Hristo yanına birkaç askerini de alarak adaya çıkmış ve Rumlarla yakın bir temas kurmuştur. Ada halkına bir ihtiyaçlarının olup olmadığına dair sorular soran bu şahıs, Rumlardan bir ihtiyaçları olmadığı yönünde cevaplar almıştır. Semadirek ahalisi, *'Padişahımız ihtiyaçlarımızı karşılamak için bölgeye vapur göndermiş, yakında bu vapur buraya ulaşacak ve içinde baraka, çadır ve çeşitli ianeler olacaktır'* şeklinde bir cevap vermişlerdir. Ancak Hristo isimli şahıs yine de Belediye Reisi'ne giderek yardım yapacakları ianeyi kabul etmelerini istirham etmiştir. Bunun üzerine kendisine böyle yardımların öncelikle tahkikata tabi tutulması gerektiği bildirilmiştir. Hristo bu açıklamalar doğrultusunda yanında getirdiği 7.300 kıyye peksimet ile 100 adet çadırı Belediye Müdüriyeti'ne bırakmıştır. Bundan sonra Hristo isimli şahıs Mehmed Reşad Bey'in riyasetindeki heyetin yanına gelerek Yunanistan ile Osmanlı Devleti'nin dostluğuna binaen ahaliye bir şeyler söylemek istediğini beyan etmiştir. Bundan sonraki gelişmeler Mehmed Reşad Bey tarafından rapora şu şekilde yansıtılmıştır:

⁶¹ Evening News, *A Disastrous Earthquake*, 21 April 1893. Depremin gerek Türkiye ve gerekse Yunanistan'da ciddi bir şekilde hissedildiği ve büyük bir tahribat yarattığı gazetede yer almıştır. Sıkıntıyı gidermek için bölgeye bir İngiliz gemisinin gönderildiği de gazetedeki haberde yer almıştır.

⁶² İngilizlerin bölgedeki varlığının insani yardım amaçlı olduğu düşünülmektedir. Nitekim İngiltere 1855 Bursa depreminde de Osmanlı Devleti'nin yanında olan ilk devletlerden biridir. İngiltere Kırım Savaşı'nın devam ettiği bu yıllarda, dost ve müttefik devlet sıfatıyla bölgeye iki yardım gemisi sevk etmiştir. Öyle ki İngiltere'nin bu hızlı refleksi önemli bir Osmanlı devlet adamı olan Ahmed Cevdet Paşa'nın dahi dikkatini çekmiştir. Eserine kaydettiği bir notta, Türk halkına kendi devletinden önce başka milletlerce yardım yapılmasından duyduğu üzüntü ve teessüfleri açıkça dile getirmiştir. Ali İhsan Karataş, "Ahmet Cevdet Paşa'nın Kaleminden 1855 Bursa Depremi", *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültür Dergisi* 15 (2006): 3-5; Neslihan Özyayın, "Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi" (Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017), 38.

⁶³ Burada "abartıldığı kadar kötü olmadığı" ifadesi, yardım talebinin ivediliğini ve depremin ciddi etkisini küçümsemek anlamına gelmemektedir. Aksine, ilk raporlardaki bilgi akışındaki abartılar, iletişim zorlukları ve olayın geniş kapsamlı ve detaylı bir tespitin yapılmasının zaman alması gibi faktörlerden kaynaklanmış olabilir. Yerinde yapılan incelemede, bazı yerleşimlerin ağır hasar gördüğü tespit edilmekle birlikte, genel durumun nispeten iyi olduğu ortaya çıkmıştır.

⁶⁴ BOA, *DH.MKT*, 2055/69.

Kendisinin halka ne gibi sözler söyleyeceğini sorduğumda, bu konuşmanın yapılacak çadırların nasıl olacağını tarif etme dışında bir anlam taşımadığını beyan etmiştir. Bunun üzerine Padişah Efendimizin zaten barakaları yapmak üzere 20'den fazla işçi, marangoz ve mühendisi bölgeye sevk ettiğini, bu yüzden bu konuda zahmete gerek duyulmadığını ifade ettim. Kendisi de zaten işçileri vazifelerini yaparken iş başında görmüş, bana ne gibi ianeler yapıldığını sormuştur, ben de kendisine yardımların mahiyetini izah ettim. Aramızdaki bu konuşmadan sonra büyük bir memnuniyetle bir saat mesafedeki bir köye gitmiş ve geceyi oradaki bir hanede misafir olarak geçirmiştir. Ben de hemen peşinden giderek onu takip ettim. Gördüğüm kadarıyla köydeki haneleri bir misafir gibi gezdi ve ertesi gün saat 15.00 civarında vapuruna döndü. Çalışma grubumla birlikte köye vardığımızda oranın papazı tarafından çanlar çaldırıldığına şahit olduk. Meydanda 2.000'den fazla insan toplanmıştı ve papaz halka hitaben bir konuşma yapıyordu. Papaz, halkın her türlü ihtiyacının karşılanması için Padişah Efendimiz tarafından 500 lira gönderildiğini, ayrıca barakalarla dolu bir vapurun da Semadirek'e doğru hareket ettiğinin duyurusunu yapmıştır. Bu duyuru ile birlikte meydanda toplanan halk büyük bir sevinçe "Yaşa Sultan Hamid" diyerek üç defa el çırpılmışlardır. Bu olayın ertesi günü iskeleye yanaşan vapurdan barakalar çıktığını gören halkın aynı sevinç ve memnuniyet içinde Padişaha dua ettikleri görülmüştür. Bölgenin ileri gelenlerinden 8-10 kişilik bir grup, ihtiyaç sahiplerini tespit etmek amacıyla bir komisyon oluşturmuşlardır. Gelen yardımlar bu komisyon tarafından halka dağıtılırken meydanda bulunan gruplar Padişaha karşı minnetlerini dile getirmeye devam etmektedirler ⁶⁵ ifadelerini kullanmıştır.

Bu rapordan da anlaşılacağı gibi Yunan görevlilerin bölgedeki varlığı Osmanlı Hükümeti'ni oldukça rahatsız etmiştir. Bu nedenle Semadirek'te halka temas etmeye çalışan Yunan görevliler yakından izlenmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu konudaki endişesi esasen yersiz de değildir. Bilindiği gibi 1821 yılında başlayan Yunan isyanı büyük acıların yaşanmasına neden olmuştur. ⁶⁶ Yunan bağımsızlık hareketleri esnasında Semadirek'te de istenmeyen olaylar meydana gelmiş, ada nüfusunun önemli bir kısmı yaşanan hadiseler neticesinde hayatını kaybetmiştir. Mora isyanına destek verip dağa çıkan Semadirekli isyancılar Osmanlı Devleti'nin bölgeye gönderdiği askeri kuvvetlerle çarpışmış, bir kısmı çatışmalarda ölmüş, bir kısmı da yakalanarak çeşitli cezalara çarptırılmıştır. ⁶⁷ Semadirek'te 1821'de yaşanan bu hadiseleri unutmayan Osmanlı Devleti, Yunanlıların yardım adı altında bölgedeki Rumları işgal etmesinden endişelenmiştir. Herhangi

⁶⁵ BOA, Y.PRK.SRN, 3/74.

⁶⁶ Gülnihal Bozkurt, *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşların Hukukî Durumu (1839-1914)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989), 8-19, 40-59; Bilal Eryılmaz, *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi* (İstanbul: Risale Yayınları, 1996), 17-27, 39-40; Ahmet Yaman, "Zimmi", TDV İslâm Ansiklopedisi, XLIV (İstanbul 2017), s. 434. 19. yüzyıla kadar gayrimüslimler Osmanlılar tarafından yönetilme koşullarını sorgulamamışlar, Osmanlı millet sistemi içinde yaşamaya devam etmişlerdir. İslam devletinin kendilerini ve haklarını koruma güvencesi altında, bu koruma karşılığı cizye vergisi vererek o İslam ülkesinde yüzyıllar boyunca yaşamışlardır. Ancak 1821'deki isyan Mora'daki Rumlar tarafından örgütlenerek başlatılmıştır ki, esasen bu isyan 1814 yılında Odesa'da kurulan Filik-i Etery Cemiyeti hareketinin bir neticesidir.

⁶⁷ Tansuğ, "Yunan İsyanı'nda Semadirek Adası", 299; Zeki Arıkan, "Ayvalık İsyanı," *Belleten* 52/203 (1988): 571-600; "Google Gizlilik Politikası" son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.mixanitouxronou.gr/to-matomeno-kalokairi-tis-samothrakis-to-1821>

bir aksaklığa meydan vermek istemeyen Osmanlı Hükümeti, Yunanistan tarafından gelen yardım taleplerini nazik bir şekilde reddetmiştir.⁶⁸

Yunanistan'ın yardımının kabul edilmesi, aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin bu sorunun üstesinden gelemediği anlamına da gelecek ve vatandaşlarının gözünde devletin saygınlığını azaltacaktır. Bu nedenle Osmanlı Devleti'nin görevlendirdiği memurlar yardım çalışmalarını yakından takip ederek bölgedeki gelişmeleri Dâhiliye Nezareti'ne ivedilikle aktarmışlardır. Mehmed Reşad Bey'in ifadeleri bölgedeki vaziyetin uygun bir şekilde takip edildiğini göstermektedir. Bu gelişmeleri de göz önüne alan Osmanlı Hükümeti, halkın yaralarını hızlı bir şekilde sarmaya çalışmıştır.

Yunan Hükümeti tarafından Semadirek'e gönderilmek istenilen *Pesare* isimli gemi 12 toplu ve büyük bir zırhlıdır. Osmanlı Devleti'nin Atina Sefareti aracılığı ile yapılan yazışmalardan anlaşıldığına göre Osmanlı Devleti bu yardımdan şüphelenmiş, bu geminin hareketlerini yakından takip etmiştir. Yardım isteğinin reddedilmesine rağmen bu geminin ısrarla bölgeye sevk edilmesinden endişe edilerek Yunan zırhlısı takibe alınmıştır. Selanik Valiliği ise bahsedilen geminin 20 Şubat 1893 tarihi itibarıyla Kavala'ya geldiğini, burada 24 saat kaldıktan sonra Atina'ya döndüğünü İstanbul'a bildirmiştir. Osmanlı Hükümeti bu geminin Yunanistan'a dönmenden önce Semadirek'e uğrayıp uğramadığının tahkik edilmesini, neticenin ivedilikle İstanbul'a bildirilmesini istemiştir.⁶⁹

Görüldüğü gibi depremin ardından Yunanistan da bölgede etkin ve aktif bir politika izlemiştir. Semadirek depremi bölgedeki nüfuzunu genişletmeye çalışan Yunanistan'a aradığı fırsatı vermiş, Yunanistan yardım adı altında bölgeye gönderdiği gemiyle ada halkını kendi tarafına çekmeye çalışmıştır. Bölgenin Yunanistan'a yakınlığı ve adadaki yoğun Rum nüfus, depremzedelere yardım gönderilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Bu yardımların yiyecek, barınma ve para şeklinde olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasındaki siyasi ilişkiler göz önüne alındığında Osmanlı Devleti'nin sergileyeceği afet yönetimi daha önemli bir hale gelmiştir. Meydana gelen büyük depremi kullanan ve biraz da abartan Yunanistan bölge halkıyla açık bir temas kurmaya gayret etmiş, ancak Osmanlı Hükümeti akıllı bir politikayla bu girişimlerin önüne geçmiştir.

Bahsedilen depreme Fener Rum Patrikhanesi de kayıtsız kalmamış, dindaşları olan Semadirek halkına yardım etmeyi bir kardeşlik görevi olarak görmüşlerdir. Bu nedenle İstanbul'daki Rum cemaatine dini liderlik yapan metropolitler Fener Rum Patrikhanesi'nde toplanarak bir yardım kampanyası başlatmak istemişlerdir. Bu din adamları Osmanlı Hükümeti nezdinde bir teşebbüste bulunarak İstanbul Rumlarından Semadirek halkı için yardım toplamak istediklerini bir mektupla bildirmişlerdir. Osmanlı Hükümeti'nin de bu mektuba ilgi gösterdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Rum cemaati arasındaki bu yardımlaşma isteği uygun görülmüştür. Bununla beraber bu yardımın yalnızca İstanbul Rum cemaati ile sınırlandırılması, diğer şehir ve bölgelere sirayet ettirilmemesi

⁶⁸ BOA, *Y.A.HUS*, 270/45; BOA, *İ.HUS*, 8/64. Yunanistan bölgeye vapur göndererek ahaliye yardım etmeye teşebbüs etmiş, ancak Osmanlı Hükümeti bunun uygun olamayacağını gerek İstanbul'daki Yunan Konsolosluğu'na ve gerekse Atina'daki Osmanlı Sefareti'ne tebliğ etmiştir.

⁶⁹ BOA, *BEO*, 158/11848.

istenilmiştir. Yardım kampanyasının bu şartla onaylandığı Rum cemaatine hatırlatılmıştır.⁷⁰ Osmanlı Hükümeti'nin bu kampanyayı neden sınırladığı konusuna net bir açıklama getirmek zordur. Ancak bu kararın siyasi, dini ve kültürel faktörlerin birleşimiyle şekillendiği söylenebilir. Yardım kampanyasının İstanbul ile sınırlandırılması, merkezi hükümetin istikrarı koruma çabalarının bir yansımasıdır.

Dâhiliye Nezaret-i Mektubi Kalemi memuru Mehmed Reşad Bey Semadirek'teki vazifesini 1 Mart 1893'te tamamlayarak İstanbul'a dönmüş ve şahit olduğu konularla ilgili bir rapor sunmuştur. Ancak bu raporun bölgede hazırladığı ilk rapordan herhangi bir farkının olmadığı görülmektedir. Anlaşılan o ki Mehmed Reşad Bey Semadirek Adası'na gider gitmez ilk izlenimlerini aktaran kapsamlı bir rapor yazmış, sonrasında daha çok yardım dağıtım ve teslimat işleriyle meşgul olmuştur. Görevini layıkıyla yerine getiren Mehmed Reşad Bey, akabinde asli görev yeri olan İstanbul'a geri dönmüştür.⁷¹

Osmanlı Hükümeti sadece bölgeye yardım göndermekle kalmamış, deprem mağdurlarına gönderilen yardımların hukuki takipçisi de olmuştur. Nitekim deprem üzerinden 2 buçuk ay geçtikten sonra bölgeye yapılan yardımların ne kadarının bölge halkına ulaştığı ve hangi yaraların sarıldığına dair bir tahkikat yapılmıştır. Bu tahkikat neticesinde şu ana kadar toplam 70.893 kuruşluk bir harcama yapıldığı ifade edilmiştir. Bu meblağın 20.000 kuruşu Padişah tarafından bölgeye gönderilen hediyeler için sarf edilmiştir. 47.158 kuruş ise kereste, çadır, tahta gibi inşa malzemelerinin bedelidir. Geri kalan 3.735 kuruşun da bölge halkına dağıtılan gıda maddeleri için harcandığı bildirilmiştir.⁷²

5. Hristomanos'un Semadirek'teki Faaliyetleri

Deprem olduğu tarihlerde bahsedilen ada Yunanistan'a bağlı olmamasına rağmen, Yunan Hükümeti bölgeyi kendisinin bir parçası olarak görmüştür. Aslında bu durum sadece Semadirek ile ilgili bir durum değildir. Yunanistan bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren Ege adalarını kendi topraklarının bir parçası olarak görmüş, buralarla daima ilgilenmiştir. Nitekim deprem olur olmaz Atina Üniversitesi'nde bir kimya profesörü olarak görev yapmakta olan Hristomanos, Yunan Hükümeti tarafından bölgeye

⁷⁰ BOA, *Y.A.HUS*, 270/80.

⁷¹ BOA, *DH.MKT*, 2056/9; BOA, *Y.A.HUS*, 270/74.

⁷² BOA, *DH.MKT*, 19/14.

gönderilmiştir.⁷³ Bununla Yunanistan'ın depremi kullanarak araştırma adı altında bölgeye nüfuz etmek istediği, çeşitli yardımlar dağıtarak Rum halkını etkilemeyi arzuladığı açıktır.⁷⁴

Osmanlı Devleti Hristomanos'un Semadirek'te yapmak istediği bilimsel araştırma faaliyetlerine sıcak bakmamış, Hristomanos'u mümkün olduğunca bölgeden uzak tutmaya çalışmıştır. Osmanlı Hükümeti'nin müdahalesi, Yunanistan'ın Semadirek'te gerçek manada bir inceleme yapabilmesini mümkün kılmamıştır.⁷⁵ Osmanlı Hükümeti'nin Yunanistan'dan resmi anlamda yardım talep ettiği dönemler de olmuştur. Nitekim 10 Temmuz 1894'te meydana gelen ve başta İstanbul olmak üzere çevre vilayetlerden de hissedilen büyük deprem sonrasında Tabii Bilimler ve Astronomi Profesörü ve Atina Rasathanesi Müdürü Dimitrios Eginitis bizzat II. Abdülhamid tarafından İstanbul'a davet edilmiştir.⁷⁶ Bu davet üzerine depremin bilimsel araştırmasını yapan Eginitis, bazı verileri topladıktan sonra Fransızca olarak hazırladığı raporunu 15 Ağustos 1894'te Osmanlı Hükümeti'ne sunmuştur. Anlaşılan o ki Osmanlı Hükümeti esasen yabancı ülkelerin depremlerle ilgili bilimsel faaliyetlerine karşı değildir. Sakıncalı görülen husus, Semadirek örneğinde olduğu gibi, Osmanlı Hükümeti'nin bilgisi dışında araştırma yapılmasıdır.⁷⁷

16 Şubat 1893'te karlı bir havada Semadirek'in Kamariotissa bölgesine ulaşan Hristomanos, bu esnada Sultan'ın yaveri olan genç ve kıdemli bir subay ile karşılaştığını

⁷³ Meydana gelen depremin sismolojik özelliklerini incelemek üzere bölgeye gelen Hristomanos, yanında Rum halka dağıtılmak üzere birçok yardım malzemesi de getirmiştir. Bu durum bu ziyaretin sadece bilimsel bir araştırma niteliği taşımadığını göstermektedir. Bununla birlikte Hristomanos ada ve çevresindeki yer hareketlerinin incelenmesi, hasar tespiti, merkez üssünün belirlenmesi gibi bir dizi değerlendirmede bulunmuştur. Hristomanos, *Semadirek Adası*, 8-9.

⁷⁴ Yunanistan ve bazı Batılı devletlerin doğal afetler sonrasındaki yardım girişimleri, geçmişte yaşanan bazı depremler bağlamında da gözlemlenmektedir. Özellikle Yunanistan 1881 yılında Sakız Adası'nda ve 1883'te Çeşme'de meydana gelen depremleri, bölgede yaşayan Rum nüfusu kendi siyasi yörüngesine çekme yönünde bir araç olarak değerlendirmiştir. Satılmış, "1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa'ya Yönelik Eleştiriler", *Belleten* LXXX/288 (2016): 579-582, 592; Satılmış, "Osmanlı'da Bir Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi", *History Studies*, IV/1 (2012): 515-518. Bu örneklerden hareketle, Yunanistan'ın benzer kriz anlarını siyasi çıkarları doğrultusunda kullanma eğiliminde olduğu ve bu tür olağanüstü koşulları stratejik fırsatlara dönüştürmeye çalıştığı sonucuna varmak mümkündür.

⁷⁵ Bununla beraber Hristomanos birkaç gün de olsa bölgede bulunarak bazı incelemeler yapma fırsatı bulabilmiştir. Ona göre bu olayın tesadüfen olduğunu düşünmek doğru değildir. Yaptığı küçük çaplı araştırma sonucu edindiği izlenim, bu depremin yerin altında meydana gelen enerji birikiminin yüzeye yansmasıyla oluştuğu şeklindedir. Osmanlı Hükümeti'nin engelleme girişimleri nedeniyle depremin merkez üssü ise tam olarak belirlenememiştir. Ancak Hristomanos'a göre Kamariotissa bölgesi bu konuda ön plana çıkmaktadır. Nitekim bu yerleşim yerinin tam ortasında büyük bir yarık oluşmuştur. Öyle ki bu çatlağın çevresi hala sıcak buharlar salmakta ve etrafa müthiş bir sülfür kokusu yayılmaktadır. Bu durum depremin merkez üssünün Kamariotissa olması ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Hristomanos, *Semadirek Adası*, 5, 12.

⁷⁶ Eginitis'in İstanbul'a davet edilmesinde hiç şüphesiz sismolojiyle ilgili birçok çalışmasının olması etkili olmuştur. Nitekim Eginitis, daha önce Adalar Denizi gibi Yunanistan'ın farklı bölgelerinde deprem araştırmaları yapmıştır. Hamiyet Sezer, "1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 18/29 (1996): 172-174.

⁷⁷ Sema Küçükalioglu Özkılıç, *1894 Depremi ve İstanbul* (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015), 3-28.

anlatmıştır.⁷⁸ Hristomanos'un verdiği bilgiye göre bir Türk nakliye gemisi, bu subay başkanlığında ada halkına 1.000 somun ekmek, 200 tahta ve 500 Osmanlı lirası dağıtmaktadır. Hristomanos, Türklerin Yunan savaş zırhlısını görünce şaşırıklarını, Yunan gemisinin orada bulunmasından ve getirilen yardımlardan bir hayli rahatsız olduklarını ifade etmiştir. Bundan sonraki gelişmeler Hristomanos'un beyanına göre şu şekilde gelişmiştir:

Nihayet savaş gemimiz Semadirek'e ulaştı. Liman başkanı ve Yunanca konuşan sağlık müfettişi, iki rahip, Belediye Başkanı Nikolaki Fardi, Türk hükümetinin tercümanı ve vergi tahsildarı Ioannis Boyatzis ve öğretmen Hristos Rigopoulos'tan oluşan bir Semadirek heyeti ile yapılan görüşmelerden sonra, Pesare savaş gemisinden bir kayık karaya çıktı ve burada birkaç çadır kurdular ve Semadirek Belediye Başkanı'na 100 çadır ve 277 torba peksimet teslim ettiler.⁷⁹

Hristomanos, Semadirek'teki yerleşim yerlerinden biri olan Kamariotissa'nın 6 tane bakımsız, çamurdan yapılmış kulübeden oluştuğunu, bunlardan beşinin, Petros Papanikolao, Athanasios Papavasilio ve kahve satıcısı Kostis Aivazis çiftinin kulübeleri de dâhil olmak üzere büyük hasar gördüğünü fark etmiştir. Ayrıca *Politis Tis Trakis* gazetesinin haberine göre Semadirek depremi, Dedeagaç'ta bazı eski evlerin çökmesine ve dairesel kubbesi çatlayan Saint Antuan Katolik Kilisesi de dâhil olmak üzere birçok taş evin hasar görmesine neden olmuştur. Bu deprem Çanakkale, Limni, Sisam'da da yaklaşık 30 evin çökmesine neden olmuş, İmroz'da, Midilli ve Sakız'ın bazı kısımlarında, Çeşme ve Taşoz'un doğu kesimlerinde hissedilmiştir. Hristomanos Semadirek'teki 600 evi incelediğinde, bunlardan 52'sinin anında yıkıldığını, 300-350'sinin yaşanmaz hale geldiğini, tuğla ve taştan yapılmış olanlardan ise sadece 80-100'ünün sağlam kaldığını tespit etmiştir. Hatta depremin zamanını ve büyüklüğünü belirlemek için Andreas Mavroglosis, Nikolaos Karelis, Apostolos Tsiggelas, Laskarina Araxena, G. Maniotis, Manoloudis Savvas'ın yıkılan evlerinde incelemelerde bulunmuştur.⁸⁰

Politis Tis Trakis gazetesindeki aynı haberden Semadirek Belediye Başkanı Nikolaki Fardi'nin depremle ilgili bazı çarpıcı bilgiler verdiği de anlaşılmaktadır. Bahsedilen Belediye Başkanı'nın Hristomanos'a anlattığı hikâyeler şok edici boyuttadır ve şu şekilde yazıya dökülmüştür:

Üçüncü depremden sonra sığındığım Hamogeio köyünde, en güvenli yer olarak, birkaç dakika sonra bir adamın, birkaç saat önce doğum yapmış olan karısını omuzlarında taşıdığını gördüm. Doğum sırasında ölen çocuğu, yıkılmış evde bırakılmıştı ve o adam karısını omzunda taşıyarak kurtardı. Bir süre sonra bir adamın bağırıp çağırdığını duydum. Bu kişi, o sırada harap olan evinde ölmekte olan bir hastaydı. Gece yarısından sonra köyü ziyaret etmek için dışarı çıktım. Yolda, karda yatan ve yaşam belirtileri gösteren bir insan bedeniyle karşılaştım. Kendini kurtarmak için evinden kaçan ve karda soğuktan neredeyse ölecek olan yaşlı bir kadındı. O gece çamur ve kardan ilk çıkan bendim. Ertesi gün, insanların

⁷⁸ Hristomanos'un bahsettiği bu subayın İstanbul'dan II. Abdülhamid'in emriyle Semadirek'e gönderilen yardım heyetinin başındaki Mehmed Reşad Bey olduğu açıktır. BOA, *Y.MTV*, 75/24.

⁷⁹ Hristomanos, *Semadirek Adası*, 3-5.

⁸⁰ *Politis Tis Trakis*, "1893'te Semadirek'te Meydana Gelen Deprem", 208. Sayı Mart 2010; <https://alepakos.blogspot.com/2009/10/28-9-1893.html?m=1>

şekil ve fizyonomileri garip, acınası bir paradoks sunuyordu! Hepsi korkmuş, solgun, üzgün, uykulu, kasvetliydi ve bunların arasında akıl hastası olanlar da vardı. Semadirek'te her ev sahibinin yazın evine kış ve ilkbahar için gerekli olan bütün yiyecekleri getirmesi zorunludur. Ancak bunların bazılarının evleri yıkıldı, bazılarının ise yağı ve buğdayı yok oldu.⁸¹

Görüldüğü üzere, Hristomanos'un eseri ve Yunan gazeteleri ile Osmanlı arşiv kayıtları arasında temel bir farklılık bulunmamaktadır. Depremi ada ve çevresindeki etkilerine ilişkin anlatımlar büyük ölçüde örtüşmektedir. Ancak Hristomanos, bu olayı daha bilimsel, edebi ve betimleyici bir üslupla kaleme almıştır. Bu durum, farklı kaynakların aynı olayı nasıl yorumladıklarını ve aktardıklarını göstermesi açısından önemlidir. Hristomanos'un anlatımında yer yer kişisel gözlemlere ve duygusal betimlemelere rastlanırken, Osmanlı belgeleri daha çok resmi tespitlere ve idari önlemlere odaklanmaktadır. Her iki kaynak birlikte değerlendirildiğinde, depremin sadece fiziksel yıkımı değil, aynı zamanda dönemin toplumsal ve idari yapısı üzerindeki etkileri de daha net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Hristomanos'un edebi yaklaşımı ile Osmanlı arşivlerinin resmi dili birbirini tamamlayıcı niteliktedir.

Sonuç

1893 yılında Semadirek'te meydana gelen deprem büyük bir yıkım ve maddi kayba yol açmıştır. Depremde herhangi bir can kaybı olmamış, ancak enkaz altında kalanlardan bir kişi sonraki süreçte hayatını kaybetmiştir. Enkaz altında kalan diğer depremzedeler ise yaralı olarak kurtulmuşlardır. Ancak depremin etkisiyle birçok hayvan telef olmuştur. Görüldüğü gibi bu depremin etkisi daha çok maddi boyutta kalmış, adadaki 600 evin 240 yıkılmış veya iskân edilemeyecek derecede zarar görmüştür. Bu verilerden de anlaşılacağı gibi adadaki mevcut yapıların neredeyse yarısı bu deprem neticesinde kullanılmaz hale gelmiştir. Bu kadar çok sayıda bina yıkılmış olmasına rağmen can kaybının yok denecek kadar az olması büyük bir şanstır.

Deprem esnasında halkın büyük bir kısmı evleri henüz yıkılmadan kendilerini dışarı atmış ve olası bir ölümden kendilerini kurtarmışlardır. Bununla birlikte depremin ardından artçı sarsıntılar bir müddet daha devam etmiştir. Bu sarsıntılar bölge halkı üzerinde daimi bir panik havası oluşturmuştur. Canlarını bir şekilde kurtarmayı başaran halk, bu sefer de barınma, erzak ve giyecek derdine düşmüştür. Soğuk bir kış gecesinde meydana gelen bu depremden sonra evsiz kalan bu insanların ivedilikle başlarını soka-
cık bir meskene ihtiyaç duydukları ortadadır. Bununla birlikte hiçbir eşyalarını alamadan yarı çıplak vaziyette kendilerini sokağa atan bu insanlar, giyecek ve erzak yardımına da gereksinim duymuşlardır. Osmanlı Devleti perişan haldeki bu insanlar için hemen devreye girmiş ve gerekli malzemeleri bölgeye ulaştırmıştır.

Açıktaki kalanların sayısının fazla olması, barınma ihtiyaçlarının karşılanmasında bazı sorunlara yol açmıştır. Bu nedenle depremzedeler, kendileri için yeniden inşa edilecek evlerin tamamlanmasına kadar çadır ve barakalara yerleştirilmişlerdir. Depremin

⁸¹ *Politis Tis Trakis*, "1893'te Semadirek'te Meydana Gelen Deprem", 208. Sayı Mart 2010; <https://alepakos.blogspot.com/2009/10/28-9-1893.html?m=1>

yönetimi bağlamında başta Edirne valisi Hacı İzzet Paşa ve ondan sonra vali olan Abdurrahman Paşa'nın önemli katkıları olmuştur. Bununla birlikte Dedeâğaç Mutasarrıfı Rauf Bey, Semadirek müdürü Mustafa Sami Efendi ve Belediye Reisi Nikolaki Fardi'nin yardımların koordine edilmesinde önemli hizmetleri olmuştur. II. Abdülhamid de bölgeye özel bir ilgi göstermiş, kendi hazinesinden yaptığı ihsanla bölgedeki yaraları sarmaya çalışmıştır. İstanbul'dan bölgeye gönderilen araştırma heyetinin çalışmaları da azımsanamayacak derecede büyüktür. Netice olarak Osmanlı Hükümeti'nin depremzedelerin yaralarının sarılması için hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığı söylenebilir. Taşradaki yöneticilere bölge halkının ihtiyaçlarının karşılamaları hususunda kesin emirler verilmiş, ayrıca bölgeye işinin ehli olan marangozlar sevk edilmiştir.

Osmanlı Devleti'nin bölgeye yardımı devlet refleksinin bir gereği olduğu kadar, Yunanistan'ın faaliyetlerine prim vermemek anlamını da taşımaktadır. Nitekim Osmanlı Rumları üzerindeki etki alanını genişletmeye çalışan Yunanistan, bu depremi adeta bir fırsat olarak görmüştür. Öyle ki deprem olur olmaz bölgeye büyük bir Yunan zırhlısı gelmiş, bölge halkıyla yakından temas kurmak istemişlerdir. Yunan Hükümeti tarafından gönderilen bu yardımların iyi niyetle yapıldığı farz edilse bile, ada halkının bu yardım kampanyasından etkileneyeceği muhakkaktır. Ada halkının %99'u Rumlardan oluşmaktadır ve bu yardımlar ister istemez Rumlar üzerinde Yunanistan'a karşı bir sempati uyandıracaktır. Osmanlı Hükümeti bu bölgedeki küçük bir zafiyetin dahi Yunanistan tarafından kullanılacağını çok iyi bilmektedir. Deprem yardımları adı altında bölgeye nüfuz edecek Yunanistan'ın, Rumlar üzerinde olumsuz bir tesir yapacağı aşîkârdır.

Meydanı boş bırakmak istemeyen Osmanlı Hükümeti, Edirne Valiliği ve Dedeâğaç Mutasarrıflığı ile devamlı irtibatla olmuş, ayrıca olağanüstü yetkilere sahip bir heyet de bölgeye sevk edilmiştir. Mehmed Reşad Bey başkanlığındaki heyet bölgede adeta istihbarat mensupları gibi çalışmış, özellikle Yunan zırhlısının faaliyetlerini İstanbul'a ayrıntılı bir şekilde aktarmışlardır. Bahsedilen heyet 15 gün kadar bölgede kalmış, mağdurların yardımına koşmuş, yanlarında getirdikleri yardımları halka dağıtmış ve işleri de bizzat koordine ederek tekrar İstanbul'a dönmüştür. Arşiv kaynaklarından anlaşıldığına göre Semadirek'e yapılan yardımlar 1893 yılının Mayıs ayına kadar sürmüştür. Bu zaman zarfında bölgeye Selanik gibi yakın şehirlerden de yardımlar sevk edilmiştir. II. Abdülhamid tarafından gönderilen nakdi yardımlar dışında, halkın iskânı için çadır ve barakalar inşa edilmiş, bölgeye yeteri kadar da erzak ulaştırılmıştır.

Deniz yoluyla adaya ulaştırılan malzeme ve para yardımları, bölgedeki toparlanma sürecine önemli ölçüde katkı sağlamıştır. Osmanlı Devleti tarafından bölgeye gönderilen ekipler deprem yaralarının sarılmasında önemli bir vazife görmüşler, ayrıca ada halkının moralinin tekrar düzeltilmesine yardımcı olmuşlardır. Bahsi geçen deprem, işbirliği ve dayanışmanın önemli bir örneği olarak tarihsel kayıtlardaki yerini almıştır. Semadirek'teki gelişmeler, Osmanlı Devleti'nin kriz anlarında yardımları nasıl organize ettiğini ve bu tür felaketlere karşı nasıl hızlı ve etkili bir şekilde tepki verilebildiğini gösteren güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Osmanlı Devleti kendi topraklarında yabancı ülkelerin bilgi ve izni dışında bilimsel faaliyet yürütmesine karşı çıkmış, ancak kontrolü altında ve resmi davetle gerçekleştirilen araştırmalara izin vermiştir. Nitekim Eginitis tarafından hazırlanan rapor, bu durumu kanıtlar niteliktedir. Ancak Yunan Hükümeti, Semadirek gibi stratejik konumdaki adaları da kendi etki alanı içinde görmüş, doğal afetleri bu politikayı pekiştirmek için bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Hristomanos'un bilimsel faaliyetler adı altında Semadirek'e gönderilmesi ve halka yardım dağıtımı Yunanistan'ın bölgedeki nüfuzunu artırma stratejisinin bir parçası olmuştur. Osmanlı Devleti, kendi izni olmaksızın yapılan yabancı araştırma girişimlerini egemenliğine bir müdahale olarak değerlendirmiştir. Hristomanos'un araştırmasına izin verilmemesi, bu tutumun açık bir göstergesidir. Bu gelişmeler, Osmanlı-Yunan ilişkilerinde doğa olaylarının bile nasıl jeopolitik anlamlar kazandığını ve bilimsel faaliyetlerin siyasi bir zemin üzerinde nasıl şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmanın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarından bilimsel etik ilke ve kurallarına uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, çalışmanın Committee on Publication Ethics (COPE)' in tüm şartlarını ve koşullarını kabul ederek etik görev ve sorumluluklara riayet ettiğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmayla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Declaration

I declare that this study is original; that I have acted by the principles and rules of scientific ethics at all stages of the study, including preparation, data collection, analysis, and presentation of information; that I have cited sources for all data and information not obtained within the scope of this study and included these sources in the bibliography; that I have not made any changes in the data used, and that I comply with ethical duties and responsibilities by accepting all the terms and conditions of the Committee on Publication Ethics (COPE). I hereby declare that if a situation contrary to my statement regarding the study is detected, I agree to all moral and legal consequences that may arise.

Hakem Değerlendirmesi

: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması

: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek

: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review

: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest

: The authors have no conflict of interest to declare.

Grant Support

: The authors declared that this study has no financial support.

Kaynakça

Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Sadaret Mukavelenameler (A.DVN.MKL), 25/45.

Bâb-ı Âlî Evrak Odası (BEO), 158/11848.

Dâhiliye Mektubi Kalemi (DH.MKT), 19/14; 20/21; 1817/130; 1823/83; 2051/77; 2055/69; 2056/9.

İrade Dâhiliye (İ.DH), 1302/7.

İrade Hususi (İ.HUS), 8/62; 8/64.

İrade Meclis-i Mahsus (İ.MMS), 118/5082; 122/5236.

Meclis-i Vükela Mazbataları (MV), 62/16.

Yıldız Hususi Maruzat (Y.A.HUS), 270/45; 270/74; 270/80; 271/65.

Yıldız Resmi Maruzat (Y.A.RES), 63/19.

Yıldız Mütenevvi Maruzat (Y.MTV), 75/24.

Yıldız Yaveran ve Maiyyet-i Seniyye Erkan-ı Harbiye Dairesi (Y.PRK.MYD), 12/52.

Yıldız Serkunalık Evrakı (Y.PRK.SRN), 3/74.

Gazeteler

Adelaide Observer, 18 February 1893.

Australian Town and Country Journal, 25 February 1893.

Barrier Miner, *Destructive Earthquake in Samothrace*, 16 February 1893.

Daily Telegraph, *Earthquake in Samothrace*, 16 February 1893.

Evening Journal, *Another Earthquake*. 15 February 1893.

Evening News, *Another Earthquake in the Levant*, 16 February 1893; *A Disastrous Earthquake*, 21 April 1893.

Illawarra Mercury, 18 February 1893.

Mount Alexander Mail, 17 February 1893.

Northern Territory Times and Gazette, 24 February 1893.

Politis Tis Trakis, 28 Ocak (9 Şubat) 1893'te Semadirek'te Meydana Gelen Deprem ve Dedeagaç'ı Vuran Tsunami, 208. Sayı Mart 2010.

Queensland Times Ipswich Herald and General Advertiser, *Earthquake at Samothrace*, 16 February 1893.

Sabah, 27 Recep 1310/14 Şubat 1893.

The Argus, *Earthquake in the Greek Archilepago. All The Buildings in Samothraki Destroyed*, 16 February 1893.

The Ballarat Star, 17 February 1893.

The Brisbane Courier, 16 February 1893.

The Herald, *Buildings Destroyed*, 16 February 1893.

The Maitland Mercury and Hunter River General Advertiser, 18 February 1893.

The Mercury, *Great Destruction of Buildings*, 16 February 1893.

The Queenslander, 18 February 1893.

Tercüman-ı Hakikat, *Semadirek Hareket-i Arzı*, 27 Recep 1310/14 Şubat 1893.

South Avustralian Register, *Destruction of Ancient Ruins*, 16 February 1893.

Sydney Morning Herald, *The Earthquakes in the Levant*, 16 February 1893.

Western Star and Roma Advertiser, 22 February 1893.

Salnameler

Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1305 (M.1888)*.

Salname-i Vilayet-i Edirne, *Hicri 1310 (M.1893)*.

Telif ve Araştırma Eserler

Ambraseys, Nicolas N. *Earthquakes in the Mediterranean and Middle East: A Multidisciplinary Study of Seismicity up to 1900*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Ambraseys, Nicolas N. ve Caroline F. Finkel. *The Seismicity of Turkey and Adjacent Areas A Historical Review, 1500-1800*. İstanbul: Eren Yayınevi, 1995.

Arıkan, Zeki. “Ayvalık İsyanı.” *Belleten* 52/203 (1988): 571-600.

Ayhan, Esra, Esen Alsan, Nusret Sancaklı ve Balamir Üçer. *Türkiye ve Dolayları Deprem Kataloğu 1881-1980*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1988.

Bozkurt, Gülnihal. *Gayrimüslim Osmanlı Vatandaşların Hukukî Durumu (1839-1914)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1989.

Çal, Halil. “Osmanlı Devleti'nde Asar-ı Atika Nizamnameleri.”, *Vakıflar Dergisi* 26 (1997): 391-400.

Eryılmaz, Bilal. *Osmanlı Devleti'nde Gayrimüslim Tebaanın Yönetimi*. İstanbul: Risale Yayınları, 1996.

“Google Gizlilik Politikası” son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.milletgazetesi.gr/analiz/bati-trakyada-buyuk-deprem-bekleniyor-mu>

- “Google Gizlilik Politikası” son güncelleme 17 Temmuz, 2025, https://tr.wikipedia.org/wiki/Yunanistan%27daki_depremler_listesi
- “Google Gizlilik Politikası” son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.mixanitouxronou.gr/to-matomeno-kalokairi-tis-samothrakis-to-1821>
- “Google Gizlilik Politikası” son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://alepakos.blogspot.com/2009/10/28-9-1893.html?m=1>
- “Google Gizlilik Politikası” son güncelleme 17 Temmuz, 2025, <https://www.star.com.tr/guncel/o-bolge-icin-korkutan-deprem-uyarisi-haber-977534/>
- Hristomanos, Anastasios K. *Semadirek Adası ve 28 Ocak (9 Şubat) 1893 Depremi*. Atina: Estia Matbaası, 1899.
- Karataş, Ali İhsan. “Ahmet Cevdet Paşa’nın Kaleminden 1855 Bursa Depremi.”, *Bursa Araştırmaları Kent Tarihi ve Kültür Dergisi* 15 (2006): 3-5.
- Karpat, Kemal H. *Osmanlı Nüfusu (1830-1914): Demografik ve Sosyal Özellikleri*. Çev., Bahar Tırnakçı. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2003.
- Kıyak, Üstün. “Kuzey Anadolu Fay Zonu’nun Batı Uzantılarının İncelenmesi.”, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, 1986.
- Küçük, Cevdet. *Ege Adalarının Egemenlik Devri Tarihçesi*. Ankara: SAEMK Yayınları, 2001.
- Küçükalioglu Özkılıç, Sema. 1894 Depremi ve İstanbul. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2015.
- Mavroulis, Spyridon, Andromachi Sarantopoulou ve Efthymios Lekkas. “Earthquake-Triggered Landslides in Greece from Antiquity to the Present: Temporal, Spatial and Statistical GIS-Based Analysis”. *Land* 14/307 (2025): 1-55.
- Özaydın, Neslihan. “Arşiv Belgeleri Işığında 1855 Depremi ve Bursa Yapılarına Etkisi.” Doktora tezi, Uludağ Üniversitesi, 2017.
- Özbek, Nadir. *Osmanlı İmparatorluğu’nda Sosyal Devlet*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2016.
- Özboğazlı, Özer. “Osmanlı Makedonyası’nda 4 Nisan 1904 Depremi ve Sonuçları.”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 39/67 (2020): 435-476.
- Özekmekçi, Mustafa Mesut. “21 Ağustos 1859 Tarihli İmroz (Gökçeada) Depremi.”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/4 (2020): 2239-2256.
- Papazachos, B. Costas ve Kassiani Papazachou. *The Earthquakes of Greece*. Thessaloniki: Ziti Publications, 1997.
- Pınar, Nuriye ve Ervin Lahn. *Türkiye Depremleri İzahlı Kataloğu*. Ankara: Yapı ve İmar İşleri Reisliği Yayınları, 1952.

- Randolph, Bernard. *Ege Takımadaları Arşipelago*. Çev., Ümit Koçer. İstanbul: Pera Yayıncılık, 1998.
- Satılmış, Selahattin. “1893 Malatya Depremi ve Afet Yönetimi.”, *OTAM* 39 (2016): 137-177.
- Satılmış, Selahattin. *Osmanlı Devleti’nde Afet Yönetimi*. İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık, 2019.
- Satılmış, Selahattin. “Osmanlı’da Afet Yönetimi Örneği: 1883 Çeşme ve Urla Depremi.”, *History Studies* IV/1 (2012): 503-527.
- Satılmış, Selahattin. “1881 Sakız Depreminde Osmanlı Afet Yönetimi ve Vali Sadık Paşa’ya Yönelik Eleştiriler.”, *Belleten* LXXX/288 (2016): 573-618.
- Sezer, Hamiyet. “1894 İstanbul Depremi Hakkında Bir Rapor Üzerine İnceleme.”, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 18/29 (1996): 169-197.
- Soysal, Hüseyin, Selçuk Sipahioğlu, Demir Kolçak ve Yıldız Altınok. *Türkiye ve Çevresinin Tarihsel Deprem Kataloğu (MÖ.2100-MS.1900)*. İstanbul: TÜBİTAK Yay., 1981.
- Şahin, İlhan. “Semadirek”, TDV İslâm Ansiklopedisi, XXXVI (İstanbul 2009), ss. 458-459.
- Tansuğ, Feryal. “Tahayyül Edilen Bağımsızlık: Yunan İsyanı’nda Semadirek Adası.”, *Tarih ve Gelecek Dergisi* 7/1 (2021): 297-314.
- Tansuğ, Feryal. *İmroz Rumları*. İstanbul: Heyamola Yayınları, 2013.
- Tansuğ, Feryal. *Osmanlı’nın Son Döneminde Adalı Rumlar: İmroz, Limni, Semadirek, Taşoz*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2018.
- Yaman, Ahmet. “Zimmî”, TDV İslâm Ansiklopedisi, XLIV (İstanbul 2017), ss. 434-438.
- Yolsal-Çevikbilen, Seda ve Tuncay Taymaz. “Earthquake Source Parameters Along the Hellenic Subduction Zone and Numerical Simulations of Historical Tsunamis in the Eastern Mediterranean”. *Tectonophysics* 536-537 (2012): 61-100.